

עומק הדף

דף ב

תוכן

- א. חזקה מהני במקום תרי ותרי מדין הנהגה ולא משום כח הבירור
- ב. אם הזמה שלא בפני העדים פוסלת את העדים
- ג. אם יכולים עדים להעיד על דבר שאירע מלפני יותר מששים שנה
- ד. ביאור בשיטת חכמים ש'על מנה שבשטר הן מעידין'

א) חזקה מהני במקום תרי ותרי מדין הנהגה ולא משום כח הבירור

- א. הגמ' (יט): מביאה מברייטא, שאם יש שטר שחתומים עליו שני עדים, והשטר מקויים, ובאו עוד שני עדים ומעידים שעדי השטר הם פסולים, אינם נאמנים ונשאר השטר בכשרותו. ומקשה הגמ', היאך מגבינן ביה, והרי תרי ותרי הוא. ומתרת הגמ' בשם ר' נחמן (כ), 'אוקי תרי להדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מריה'.
- ב. ברש"י (ד"ה ואוקי) פירש, דהא דקתני בברייטא 'אין נאמנים', אין הכוונה דהוא שטר כשר ומגבינן ביה, אלא דלא קרעינן ליה. והנפק"מ בזה מבואר ברש"י, דאי תפיס התובע לא מפקינן מיניה, משום שיש כאן ספק, ובמקום ספק אזלינן בתר חזקת ממונ.
- ג. התוס' (ד"ה ואוקי) הקשה על רש"י, דהא מבואר בסוגיא דתקפו כהן (ב"מ ו:): דתפיסה לאחר שנולד הספק לא מהני. ולכן פירשו, דהנפק"מ היא אם תפס קודם שנולד הספק. אך בקונטרס הספיקות (כלל ב אות א) כתב, דסוגיא זו היא המקור לשיטת הרמב"ם דפסק דתפיסה לאחר שנולד הספק מהני, דס"ל דסוגיא דידן פליג על הסוגיא דתקפו כהן, ולדינא קיי"ל כסוגיא. [וכ"כ הלח"מ (שם) דסוגיא דידן היא המקור לשיטת הרמב"ם].
- ד. ואמנם לכו"ע מבואר בסוגיא, דאפילו במקום תרי ותרי אזלינן בתר חזקת ממונ. ובקובץ שיעורים (ח"ב סי' ב אות ד) ביאר, דאי"ז משום שיש כח לחזקה לברר הספק, דהא בירורים אינם מועילים כנגד ב' עדים, אלא דישי בחזקה ב' דינים, א. כח הבירור, ב. דין הנהגה, דבמקום ספק יש להניח הדבר כמו שהיה מעיקרא, והדין השני של הנהגה מהני גם במקום תרי ותרי. [ועי' בחמדת שלמה (כב): שכתב שמתעם זה חזקת האם לא מהני לבת במקום תרי ותרי, משום שכדי להתיר הבת צריך דוקא כח הבירור של חזקה, וזה לא מהני במקום תרי ותרי].
- ה. בשב שמעתתא (ש"ו פכ"ב) כתב לחלק בין חזקה דמהני במקום תרי ותרי, לבין רוב דלא מהני במקום תרי ותרי. ואע"פ דרוב עדיף מחזקה, מ"מ לענין זה חזקה עדיפה. והטעם הוא כנ"ל, **דחזקה יש בו גם דין הנהגה, ולא רק כח הבירור, ודין הנהגה מהני במקום תרי ותרי**, משא"כ רוב אינו אלא כח הבירור, והרי בירורים אינם מועילים כנגד ב' עדים.

ב) אם הזמה שלא בפני העדים פוסלת את העדים

- א. הגמ' מביאה בשם ר' אבהו, 'אין מזימין את העדים אלא בפניהן, ומכחישין את העדים שלא בפניהן, והזמה שלא בפניהן, נהי דהזמה לא הוי, הכחשה מיהא הויא'. וברש"י פירש (ד"ה נהי), דהזמה לא הוי לעונשם לא נפש ולא ממונ, אבל הכחשה הוי לבטל עדותן.
- א. הריטב"א (ד"ה והזמה) הביא בשם הרמ"ה לבאר החילוק בין הזמה להכחשה, דלגבי הזמה העדות היא על העדים עצמם, וזה מהני רק בפניהם, שהרי אין מקבלים עדות אלא בפני הבעל דין, משא"כ לגבי הכחשה, שהנידון אינו על העדים עצמם, אלא על הממונ שהעדים מעידים עליו, ולענין זה מקבלים עדי הזמה שלא בפני העדים הראשונים.
- א. הנתיבות המשפט (סי' לח ס"ק ב) כתב, שאין כוונת הגמ' שמקבלים עדי הזמה כדי להכחיש העדים הראשונים ונמצא שיש כאן תרי ותרי והו"ל ספיקא דממונא, אלא הכוונה, שעדותם של עדי הזמה פוסלת את עדותם של הראשונים בתורת ודאי ולא בתורת ספק.
- א. בש"ך (סי' לח סוף ס"ק ב) דן, האם נימא שכיון שמקבלים את עדי הזמה כדי לפסול העדות הראשונה, ממילא אמרי' דגם העדים הראשונים עצמם נעשים פסולים עדות, שהרי נמצא שהם שקרנים, או נימא שעדות ההזמה מתקבלת רק לענין הממונ שהעידו עליו אבל לא לגבי כשרותם של העדים עצמם. והביא הש"ך בשם הריב"ש (סי' רסו) שהעדים הראשונים נפסלים, אולם הש"ך חולק עליו. [וע"ע בזה בשו"ת מהרי"ט (ח"ב אהע"ז סי' לז)].
- א. בספר הערות וציונים (ד"ה והזמה) כתב, שיסוד המחלוקת בין הש"ך והריב"ש הוא, **אם העד נחשב כבעל דין לגבי נידון זה אם הוא כשר לעדות או לא**, שהש"ך סובר שהוא בעל דין, כיון שאנו דנים על גופו אם הוא כשר או פסול, ולכן אין לקבל עדות על זה שלא בפניו. אבל הריב"ש סובר שאינו נחשב כבעל דין, שהרי כשרותו לעדות הוא דבר שנוגע רק לגבי מה שהוא מעיד עליו, ולא לגבי הוא עצמו, וממילא יש לקבל עדות ע"ז שלא בפניו.

ג) אם יכולים עדים להעיד על דבר שאירע מלפני יותר מששים שנה

- א. הגמ' מביאה מחלוקת בין ר' יהודה ור' מאיר במשנה באהלות (טז, ב), לגבי תלוליות ישנות שקרובות לעיר או לדרך, שיש לחוש בהם לטומאה, מהו גדר 'ישנות', דר' מאיר סובר דהיינו יותר מששים שנה, שיותר מזה אין לסמוך שבני אדם זוכרים אם נקבר שם מת או לא, אבל ר' יהודה סובר דהיינו שאין אדם זוכר זמן שלא היה שם תל, שאם יש בני אדם שזוכרים זמן שהיה שם תל, יש לסמוך שהם היו יודעים אם נקבר שם מת.
- ב. ומביאה הגמ' בשם ר' חסדא, דיש להביא ראיה מר' מאיר שעדים אינם זוכרים עדותם יותר מששים שנה, שהרי ס"ל לר"מ דאין לסמוך שבני אדם זוכרים יותר מששים שנה. ודחה הגמ', דיש לחלק, דגבי תלוליות 'לא רמיא עליה', אבל לגבי עדות 'כיון דרמי עליה אפילו טובא נמי'.
- ג. ברש"י (ד"ה אבל) פירש, דגבי עדות רמיא עליה, משום 'שעשאוהו עד בדבר'. והבית יוסף (חו"מ סי' כח) דייק מדבריו, דדוקא אם בשעת העדות היה בדעתו להעיד בדבר, בזה אמרי' דיכול להעיד לעולם, אבל בלא"ה אינו יכול להעיד יותר מששים שנה. [וכע"ז כתבו הרשב"א והריטב"א בסוגיין, דרק לגבי עדות שנמסרה לעד לזכור אמרי' שהוא זוכר לעולם, אבל לא דבר שהוא ראה ולא נמסר לו להעיד עליו].
- ד. הבית יוסף העיר, דזהו חידוש גדול לדינא, ומדוע לא נזכר חידוש זה בדברי הפוסקים. וכתב הב"י, דצ"ל דכל זה הוא רק אליבא דר' מאיר, דסובר גבי תלוליות דלא נזכר יותר מששים שנה, אבל לדינא קיי"ל כר' יהודה דסובר גבי תלוליות דבני אדם זוכרים לעולם, ולכן ה"ה לגבי שאר עדיות, שיש לסמוך על עדותם של העדים גם יותר מששים שנה.
- ה. אולם החזו"א (אהע"ז סי' קלה, דף כ:), כתב, דמזה שלא נזכר דין זה בדברי שאר הפוסקים מבואר שהם פירשו כוונת הגמ' דלא כפירש"י, ונקטו דהא דאמרה הגמ' 'כיון דרמי עליה', פירושו, דרמי עכשיו על העד להגיד עדותו בב"ד, דרמי אנפשיה לזכור העדות. [וכ"כ הב"ח (שם) והסמ"ע (שם ס"ק מד), דכוונת ר' חסדא, דכיון דעכשיו רמיא אנפשיה להעיד, יזכור העדות של קודם]. ולכן סוברים דגם אם לא היה דעת העד מתחילה להעיד, מ"מ יכול להעיד גם לאחר ששים שנה, אפילו לשיטת ר' מאיר.

ד) ביאור בשיטת החכמים ש'על מנה שבשטר הן מעידין

- א. במשנה מובא מחלוקת בין רבי וחכמים, אם כדי לקיים שטר צריך שני עדים על כל חתימה וחתימה, או שכל אחד מהעדים יכול לקיים את חתימתו בעצמו וא"צ לצרף עמו עוד עד. והגמ' לקמן (כב). מבארת יסוד המחלוקת ביניהם, דרבי סובר שעדותם של עדי השטר היא על כתב ידן, ולפיכך צריך שני עדים על כל כתב וכתב, וחכמים סוברים שעדותם היא על 'מנה שבשטר', ולפיכך די אם כל אחד מעיד על חתימתו בעצמו.
- א. ברש"י (כב. ד"ה לדברי) כתב, שלפי שיטת חכמים [שעל מנה שבשטר הן מעידין], עדי השטר אומרים 'אנחנו ראינו המלוה וחתימתו'. ובתוס' רי"ד דייק מדבריו, דעדותם מהני רק אם הם עדיין זוכרים את מעשה ההלוואה אשר עליה נכתב השטר. והטעם, דאל"כ א"א לומר שהם מעידים על מנה שבשטר.
- א. אולם הרבה ראשונים [הרשב"א, הריטב"א, והתוס' רי"ד בסוגיין] נחלקו על רש"י בזה, וסוברים דגם כשאין העדים זוכרים עדותם כלל, ס"ל לחכמים דעל מנה שבשטר הם מעידים, והיינו דהעדים מעידים עכשיו רק שהשטר חתום כדן, אלא שממילא נמצא שהם מעידים על מנה שבשטר. [ובתוס' (כב. ד"ה על כתב) כתבו, דאפילו אם אומרים העדים בהדיא שהם מעידים על על ידן, מ"מ נחשב עדות על מנה שבשטר, ולכאור' הביאור הוא על דרך הנ"ל].
- א. יש להקשות על שיטת חכמים, דמה מהני אם העדים מעידים על מנה שבשטר, הרי אף אם אנו מקבלים עדותם על מנה שבשטר, ודבריהם נכונים שהיה כאן הלוואה, מ"מ היאך נעשה עי"ז מלוה בשטר, שהרי לא ידוע לנו שהשטר הוא אמת, אלא לכאור' צריך להיות מלוה על פה, וא"כ היאך יכול לגבות מלקוחות.
- א. הנתיבות המשפט (סי' מו ס"ק יא) ביאר, שזו היא אחת מן הקולות שהקילו חכמים בקיום שטרות, שלאחר שמעידים עדי השטר על מנה שבשטר, וידוע שהעדות על עצם מעשה ההלוואה היא נכונה, שוב לא חששו חכמים שהשטר מזויף, כיון שיש כאן גם עכ"פ קיום של עד אחד על כל חתימה וחתימה שבשטר.

דף כ

ביאור סברת ר' הונא דדי בכך שהעד זוכר מקצת עדותו

גמרא:

ת"ר כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה שנים אמר רב הונא והוא שזוכרה מעצמו רבי יוחנן אמר אע"פ שאין זוכרה מעצמו

תמצית הסוגיא:

מובא בסוגיין שנחלקו ר' הונא ור' יוחנן, האם יכול אדם להעיד בב"ד עפ"י מה שהוא עצמו כתב לפני זמן רב או לא. שיטת ר' הונא היא, שאינו יכול להעיד עפ"י כתבו אלא אם הוא זוכר עכשיו את העדות בלא סיוע העדות הכתובה, [דאל"כ עדותו פסולה משום 'מפיהם ולא מפי כתבם']. ושיטת ר' יוחנן היא, שיכול להעיד אפילו אם אינו זוכר העדות כלל בלא סיוע העדות הכתובה, [אך בתנאי שאחר שרואה מה שכתוב נותן בלבו ונוזכר העדות].

אמנם מבואר ברש"י, דגם לפי ר' הונא אין העד צריך לזכור מעצמו את כל העדות כולה, אלא די בכך שהוא זוכר מעצמו את מקצת העדות, ושוב יכול להעיד גם על שאר העדות בסיוע העדות הכתובה.

וסברת ר' הונא צריכה הרבה ביאור, שאם ר' הונא סובר דגם זה נכלל בדין 'מפיהם ולא מפי כתבם', שצריך העד לזכור עכשיו את העדות מעצמו, ולא מספיק מה שהוא זוכר את העדות בסיוע העדות הכתובה, אם כן מה מועיל מה שהוא זוכר מקצת העדות, הא מ"מ שאר עדותו היא 'מפי כתבו'.

וכתבו כמה אחרונים יסוד גדול בעיקר הפסול של 'מפיהם ולא מפי כתבם', שאין זה פסול בעלמא, אלא שחידשה התורה, שאם העד אינו זוכר את העדות מעצמו, אין עליו תורת עד כלל, ועפ"י מתרצים הקושיא הנ"ל, וכמו שיתבאר.

תמצית מראי מקומות

דברי רש"י

א. מש"כ רש"י (ד"ה כותב) 'אם עשאוהו עד בדבר', וכוונתו צ"ב, אך להנ"ל אתי שפיר, דכיון דאיירי דאינו זוכר שאר העדות כלל, לכך יש לסמוך על עדותו רק אם עשאוהו עד בדבר, שבזה יתכן שדקדק יפה בכתיבת עדותו.

ב. מש"כ רש"י (שם) 'על חתיכת קלף', דמשמע דוקא על קלף ולא על נייר [כמו שמדייק המאירי], ולהנ"ל א"ש, שכיון שאינו זוכר עדותו כלל, צריך דוקא קלף שאינו מזדייף.

ואמנם סברת הבית יעקב צ"ב, היאך מועיל מה שהעד זוכר מקצת העדות כדי להחשיב גם את שאר העדות 'מפיהם'.

ה. ברכת שמואל כתובות ס' ל אות ה

ביאר סברת הבית יעקב, שכיון שהעד זוכר עכ"פ מקצת העדות, די בכך שיחול עליו שם 'עד', וממילא יכול לצרף אליו גם את שאר העדות שהוא עצמו כתב.

ודברי הברכ"ש מובנים עפ"י דבריו ביבמות (סי' טו), שכתב יסוד גדול בגדר הפסול של 'מפיהם ולא מפי כתבם', שעד המעיד רק עפ"י כתבו אין עליו תורת עד כלל, כיון שעכשיו אינו זוכר המעשה כלל, ולכן אינו יכול לצרף אליו את עדותו הכתובה. ובה מובנים דבריו בסוגיין, שאם העד זוכר עכ"פ מקצת המעשה, די בכך לחול עליו שם 'עד', ושוב יכול לצרף אליו את עדותו הכתובה, וממילא יש כאן תורת עדות על כל עדותו.

ו. קונטרס הביאורים שערי שמועות כ.

הביא שיטת העיטור, דס"ל שלפי ר' הונא הא דבעינן שהעד זוכר עדותו מעצמו, היינו רק שהוא שזוכר שיש לו איזו עדות בדבר זה, אבל אינו צריך לזכור עצם העדות. [ודלא כמ"ש רש"י שצריך לזכור עכ"פ מקצת העדות].

וביאר דעת העיטור כדרכו של הברכ"ש, שהפסול של 'מפי כתבם' הוא פסול בעיקר שם 'עד', וסובר העיטור דאם העד זוכר שיש לו עדות בדבר, די בכך כדי לחול עליו שם עד.

[והביא גם דברי הבית יעקב, וביאר שיטתו כדרכו של הברכ"ש].

שיטת הריטב"א

ז. משנת שלום סי' כט

ביאר דעת הריטב"א על דרך הברכ"ש, דס"ל להריטב"א שיש בפסול 'מפי כתבם' ב' דינים נפרדים: א. דין בשם 'עד', שאם

א. רש"י ד"ה שזוכרו, ד"ה אע"פ כתב, דהטעם שעד שאינו זוכר עדותו פסול הוא משום הגזירת הכתוב של 'מפיהם ולא מפי כתבם'.

וביאר שיטת ר' הונא דאמר 'והוא שזוכרה מעצמו', דאין העד צריך לזכור כל העדות מעצמו, אלא די בכך שזוכר מקצת העדות.

וסברתו צריכה ביאור, דאם עדות שזוכר העד רק בסיוע העדות הכתובה נכלל בפסול 'מפיהם ולא מפי כתבם', היאך מועיל מה שזוכר מעצמו מקצת העדות כדי להכשיר גם את שאר העדות.

ב' שיטות בדעת רש"י

ב. בית יעקב לרש"י ד"ה אע"פ

ביאר, דר' הונא סובר שכיון שהעד זוכר עכ"פ מקצת העדות, שוב אמרי' דכל עדות זו נחשבת 'מפיהם' ולא 'מפי כתבם'.

ועפ"י כתב חידוש, דלפי ר' הונא יכול העד להעיד על שאר העדות עפ"י העדות הכתובה, אפילו אם אינו זוכר את שאר העדות אחרי שרואה העדות הכתובה. [עיי"ש שהאריך להביא ראיות לזה, וכתב שיש בנקודה זו פלוגתא בין ר' הונא ור' יוחנן].

ג. ריטב"א ד"ה ורש"י ז"ל

הביא בשם רש"י, דגם לפי ר' הונא צריך העד לזכור כל עדותו לאחר שרואה עדותו הכתובה.

ומבואר דהבין בשיטת רש"י דלא כדברי הבית יעקב הנ"ל. [וכך היא גם שיטת המאירי (ד"ה מי), שאחר שרואה העד את עדותו הכתובה צריך לזכור כל עדותו, ובקונטרס הביאורים (שערי שמועות כ.) הביא שכ"כ רבינו ירוחם]. ולפי שיטה זו חזרה הקושיא לדוכתא.

שיטת הבית יעקב

ד. דבר משה אות עז

כתב, שעפ"י דברי הבית יעקב מיושבים היטב שני דקדוקים ברש"י:

סוגיית הדף

שמדאורייתא העדות כשרה גם כאשר אין העד זוכר העדות כלל מעצמו, ורק ע"י ראיית השטר הוא זוכרו, [כסברת ר' יוחנן], אלא דר' הונא סובר דמ"מ חז"ל החמירו בזה, משום חשש שיבאו העדים להעיד גם באופן שאינם זוכרים העדות כלל, ואפילו לאחר שרואים העדות הכתובה.

ועפ"י"ז ביאר, שתקנו חכמים שהעדים צריכים לזכור מעצמם עכ"פ מקצת העדות, שבכה"ג לא שכיח שלא יזכרו גם שאר העדות לאחר שיראו את העדות הכתובה.

ט. שיעורי ר' דוד אות רעט

ביאר ג"כ בשיטת הריטב"א כדרכו של הברכת אברהם.

אינו זוכר עדותו אין לו שם עד כלל, [כסברת הברכ"ש]. ב. דין בהגדת העדות, שצריך עד להגיד עדות עפ"י ידיעתו ולא עפ"י כתבו.

ועפ"י"ז כתב, דס"ל להריטב"א, דאע"פ שלגבי הדין הראשון [שם 'עד'] די בכך שנזכר עכ"פ מקצת העדות מעצמו, וכסברת הבית יעקב, מ"מ אי"ז מספיק, משום הדין השני [הגדת עדות], אך כדי לצאת הדין השני מספיק אם נזכר ע"י העדות הכתובה, אלא שצריך לזכור כל העדות, כדי שיוכל להגיד כל העדות בהכשר.

[וכע"י"ז כתב בקונטרס הביאורים (שם) בדעת רבינו ירוחם, שנכלל בפסול 'מפי כתבם' שני הדינים הנ"ל].

ח. ברכת אברהם ד"ה וצ"ע

כתב מהלך חדש עפ"י שיטת הריטב"א, דר' הונא מודה

סוגיית הדף

בית

האשה שנתארמלה פרק שני

יעקב

מז

כמ"ש הש"מ דכל כמה שלא נתקיים הוי כלא נגמר עדותן שבשטר ונאמנין הב' שאומרים אנוסים מדין עדות וקורעין השטר ולכך אפילו תפס שלא בעדים מפקינן דלא מהימן המלוה במיגו דלא תפסתי לומר שהשטר טוב וממילא הוא בחזקתו כיון דעידי הב' נאמנין מדין עדות כמ"ש הש"מ ממילא הוי מיגו במ"ע משא"כ בסיפא בתרי ותרי מהני מיגו למלוה לומר שהשטר כשר דסובר כשיטת התוס' בדף י"ט בד"ה ואם כת"י יוצא ממ"א דהא דלא מהני מיגו לעדות השנייה משם דמיגו בתרי ל"א משי"ה כשיש להמלוה מיגו נאמן אף בב' וב' ולא הוי מיגו במ"ע כיון שיש לו ג"כ עדים המסייעין אותו כמ"ש התוס' בב"ק בסוגיא דלמפרע נפסל. ומ"ש הר"ן בריש דבריו אי דאמרי ידענא בהני סהדי דמהימני היינו שידענו שחייב לו עכשיו כמו שאמרו העדים מחמת חזקת השטר. ויותר נראה די"ל דמירי דהמלוה אפילו מההלואה אינו זוכר רק שטוען ברי שלא אנס העדים לעולם ומ"מ יכול לתבעו מחמת חזקת השטר כיון שהמלוה בעצמו מודה שאינו שטר אמנה וכיון דידוע בברי שלא אנס העדים הוי כטוען ברי על ההלואה כיון שהשטר תח"י ותפיסתו מוכחת עליו ולזה באין כת"י יוצא ממ"א דהשנים שאומרים אנוסים נאמנים מטעם עדות אף שתפס שלא בעדים ויש לו מיגו הוי מיגו במ"ע משא"כ בכת"י יוצא ממ"א דחשיב תרי ותרי דמהני מיגו של המלוה דדוקא מיגו בעדים לא מהני משום מיגו בתרי לא אמרינן אבל המיגו של המלוה מהני כמ"ש:

בגמרא אבל מיד עצמו לא. אין להקשות לפי רש"י שהחשש הוא שמא זייף מתוכו דא"כ יהיה הלוח יכול לטעון שזייף השטר משטר קטן שנתן לו ועשה שטר גדול דז"א דלא חיישינן שקלקל שטר אמת בכדי לתבעו בשטר מזויף דכיון שאמר בב"ד שאין לו שטר יותר שוב לא יהיה יכול לתבעו בשטר האמת ואם יאמר שיש לו עוד שטר בחתימת עדים ממילא לא יקיימו שטר זה ע"י דימוי רק ע"י טב"ע:

ברש"י ד"ה אע"פ שאין זוכר מעצמו אלא אחר שראה בשטר נתן בלבו וגזכר וכו'.

נראה דלר"ה דס"ל שצריך שיוכר מקודם קצת אבל כשאינו זוכר כלל מקודם רק מתוך השטר הוא זוכר הוי מפ"כ וכיון דסבר ר"ה דכשוזכר מקצת שוב לא הוי מפ"כ נראה דכשוזכר מקודם אפי' לא נזכר יותר רק שמעיד מתוך השטר המותר מעיד עלי' ולזה לא כתב רש"י בד"ה דאפי' זוכר מקצת מ"מ כשאינו זוכר מעצמו רק אחר שרואה בשטר לא הוי עדות כמ"ש במילתא דר"י. וראי' לזה מהא דאמר רבא ש"מ מדר"י הני תרי דידיעי סהדותא וכו' ולא אמר כן לר"ה באם זוכר מקצת שיכול הב' להזכירו וה"ל כמחלוקת בזוכרי ע"י השטר כך מחלוקת בזה שמזכיר לו העד האחר לזה נראה דלר"ה בזכר מקצת מעצמו סגי דלא ליהוי שוב מפ"כ אף שאינו זוכר כלל מותר ובאופן זה שאמר ר"ה דהיינו שזוכר מקצת יכול להעיד מפ"כ א"א למנקט בעד האחר כלל דהיינו שזוכר במקצת והמותר מעיד מפי האחר דזה ודאי לא הוי על המותר רק ע"א כיון שהא' א"י מהמותר דבע"א חיישינן למשקר משא"כ מפ"כ דהדבר אמת רק מגז"כ פסול מפ"כ וכשוזכר מקצת לא חשוב שוב מפי כתבם כיון שכל העדות אינו מפ"כ רק מקצת:

בתוס' ד"ה ר"י וא"ת ה"נ אמאי לא אסרינן לכתוב עדות על השטר שמא ישכח כו'.

והנה לפמ"ש התוס' לקמן דשטר לא חשיב מפ"כ רק בע"א וביבמות גבי שטר קידושין מהני שטר רק דחיישינן שמא לא יעידו שראה בהשטר רק בסתם ע"ש. ואפשר לחלק ולומר דבע"א ידוע דלא מהני שטר דידי' ולא אתי למיטעי משא"כ בב' עדים דמהני שטר דידהו יש לחוש דשמא לא ידעי לחלק בין אומרים בסתם ובין אמרו מפי השטר:

בא"ד הא תנן בג"פ מי שנמחק שט"ח וכו'. והא דלא מקשי התוס' מכל השטרות דעלמא דמהני ולא הוי מפ"כ י"ל דודאי היו יודעין התוס' דכל שטר הוי כאילו נחקרה עדותן בב"ד רק שהי' ס"ד דהתוס' דרק משעה שהובא השטר לב"ד הוי תק"ח שיהי' אז כנחקרה עדותן בב"ד דהא לר"ת דס"ל דעדים יכולין לשלוח כתבם לב"ד מ"מ לא הוי עדות רק אחר שבא הכתב

הכתב (ש) הוא כתב ידו אין מקיימין את השטר ממנו. ואף על פי שכשאנו מקיימין השטר על ידי אחרים דיינו שמעידים על כתב ידן, שאני הכא שהעד עצמו כשמעיד על כתב ידו על מנה שבשטר הוא מעיד, וכיון שכן צריך שיזכור העדות. ולפי זה קשה הא דפרק גט פשוט (ב"ב קס"ז ע"א) בההוא דאמר אין חתימת ידי דידי היא ואי לא דכפתוהו לבעל השטר ואודי הוה מקיים שטרא, ואע"ג דודאי לא זכר גופה של עדות שהרי שקר היה ומוזויף היה. ויש לתרץ דהתם אחד מן השוק היה מעיד על כתב ידו עמו דהשתא על כתב ידו הוא מעיד. אבל זה אינו, חדא מדלא פרישו לה התם, ועוד דלקמן (כ"א ע"א וע"ש ד"ה למאי נפ"מ) מוכח דלרבנן דאמרי על מנה שבשטר הוא מעיד, אפילו כשיש עמו אחד מן השוק להעיד על כתב ידו אמרינן הכי. ועוד דאם כן בין לרב הונא בין לרבי יוחנן כולהו סבירא להו כרבנן, ובירושלמי (כאן ה"ד) אמרו אתיא דרב הונא כרבי ורבי יוחנן כרבנן דאמרי על מנה שבשטר הם מעידים. ויש לפרש הירושלמי דהכי קאמר דרב הונא סבר כרבי דאמר על כתב ידם הם מעידים, ולפיכך צריך (עמו) אחר להעיד עמו שאם הוא לבדו מעיד על כתב ידו אין זה קיום וצריך שיזכור כל העדות מעצמו. וזה הפירוש דחוק, ועוד דהא שמעתא לא הוה לן לאיתויי הכא אלא לקמן על פלוגתא דרבי ורבנן. ועוד דבכולהו מתניתין לא הוזכר מעולם אלא שאומרים העדים זה כתב ידינו דאלמא בהכין סגי לכולי עלמא. לפיכך אין הפירוש הזה נכון ולא הסכים עליו אחד מן המפרשים.

ורבינו האי גאון ז"ל פירש כותב אדם עדותו על השטר או מעיד עליה בבית דין אפילו לאחר כמה שנים. כי אם העידוהו בדבר ונתאחרה חתימתו עד לאחר כמה שנים חותם אותה או מעידה בבית דין. [אמר ר"ה] והוא שזוכרה מעצמו שלא על פי חבירו העד השני, ור' יוחנן אמר אף על פי שאינו זוכרה מעצמו אלא לאחר שהזכירו חבירו נזכר. ויש אומרים שאין דברי רבינו האי ז"ל אמורים אלא בשטרי הקנאת קרקע וכיוצא בו, אבל בשטרי חובות דעבידי לפרעון אין לעדים לחתום בו לאחר זמן הפרעון, דעביד איניש דפרע בזמניה (ב"ב ה' ע"א) ודילמא פרע ליה ואמר ליה דלא אכתיב שטרא, ואפילו חייב מודה אין להם לחתום בו, שמה עושיין קנוניא על הלקוחות, אלא אם כן כותבין מזמן הודאתו של עכשיו. וכן כתב הרב בעל העיטור ז"ל וכן דעת מורי הרא"ה ז"ל. אבל הרשב"א נ"ר היה אומר שזה אינו, דכיון שהופקד להם עדות ונצטוו לכתוב ולחתום, אי נמי בסתם קנין שעומד לכתובה, אין להם אלא לעשות עדותם ושליחותם ואם פרע הלוח כשלא החזירו לו השטר או שובר הוא הפסיד לעצמו. ואי משום קנוניא בלאו הכי נמי יכלי למעבד שיקבל הפרעון בתורת מתנה ויאמין בו הלוח ויעמוד [נ"א: וישאר] השטר בחזקתו. הגע עצמך שהפקיד אדם שטר חוב אצל חבירו או שנשאר חתום אצל העדים ועבר זמן הפרעון, וכי לא יתנו לו לאחר הזמן דליחוש לפרעון ולקנוניא, הא ודאי יחזיר ויחזיר הכא נמי לא שנא דמה לי שהופקד להם השטר או שנמסרה להם העדות שיכתבו ויחתמו, הילכך לעולם חותמין ונותנין לו

ואפילו לאחר זמן. ועם כל זה אין פירוש רבינו האי ז"ל בזה מחזור, דאפילו תימא שהדין בשטר חוב כדעת הרשב"א ז"ל ונימא דהא אתא לאשמועינן, מכל מקום קשה מאי האי דאמרינן בתר הכי ש"מ מדרכי יוחנן הני בי תרי דידעי סהדותא וכר' מה ש"מ דאמרינן הא היינו דרבי יוחנן גופיה. ומיהו בזה יש לתרץ לפי מה שנמצא בקצת הנוסחאות ורבי יוחנן אמר אף על פי שאין זוכרה מעצמו דאמר רבי יוחנן הני בי תרי דידעי סהדותא וכר', אף על פי שאין הגירסא כן ברוב הנוסחאות. וגם לפירוש זה אין הירושלמי מתיישב כלל, כי מה ענין זה אצל מחלוקת רבי ורבנן דלקמן (ע"ב), ועוד דגרסינן בתוספתא (פ"ב ה"ב) ואם אמרו מה שכתוב בשטר זה שמענו ושכחנו^(ט) תנשא אשתו, כותב אדם עדותו על השטר וכר'.

ורש"י ז"ל פירש כותב אדם עדותו על השטר שאם עשאוהו עד בדבר וירא לשכחו כותבו על חתיכת קלף ומצניעה ומעיד על פי אותו הכתב אפילו לאחר^(ז) כמה שנים. והוא שזוכרה מעצמו^(ט) לאחר שרואה בשטר נתן לבו ונזכר ובלא ראיית השטר נזכר^(י) [קצת] עדותו מאיליו. ורבי יוחנן אמר אף על פי שאין זוכרה מעצמו אלא בראיית השטר, אבל [אם] אינו נזכר לגמרי^(י) [לא] דרחמנא אמר מפייהם ולא מפי כתבם ע"כ. וכן פירשה רבינו אלפסי ז"ל. ולהאי פירושא אתיא שפיר הא דקתני בתוספתא (שם) שאם מצאו העדים כתוב בשום פנקס מזכרת שחתמו בו כי פלוני מת, והם אומרים עכשיו מה שכתוב בשטר שמענו ושכחנו תנשא אשתו ע"פ עדות זו. ומה שאומרים ושכחנו לרב הונא ששכחו מקצתו, ולרבי יוחנן אף על פי ששכחו הכל ולא נזכרו עד שראו השטר ונזכרו על ידו. כותב אדם^(י) [עדות] על השטר וכר'. וגם לשיטה זו אפשר לפרש הירושלמי^(י) [יפה] דאתיא דרב הונא^(י) [כרבי], דרבי סבר שהעד אינו מעיד אלא על כתב ידו כי ראיית חתימתו (אהיכרא) [והיכרא] שמכירה אינו חשוב עדות כלל ואף על פי שמזכירו^(י) [אלא] השטר (אינו) מעיד מעצמו בגזרת הכתוב, ואם כן הוא הדין מי שרואה חתימתו כתוב בפנקסו אף על פי שמזכירו^(י) [הפנקס] אין זו הזכרה ואין זה אלא כאילו הפנקס מעיד והוה ליה מפי כתבם. ורבי יוחנן סבר כרבנן, כי העד החתום בשטר כשאומר זה כתב ידי הרי הוא כאילו נזכר מן הענין לגמרי שהוא מעיד על מנה^(י) [שבשטר] והוא הוא המעיד בדבר ולא השטר, והוא הדין נמי כשמוצא עדותו כתובה בפנקס ומכיר כתב ידו אף על פי שאין זוכרה מעצמו מה שמזכירו הכתב ונזכר עדות עצמו חשוב ומפיהם קרינן ביה.

ומיהו לפירוש זה קשה קצת היכי קתני כותב אדם עדותו על השטר מפני מה שכתב בחתיכת קלף או בפניקס [לזכרון, אין זה נקרא שטר בשום מקום אלא נייר בעלמא. ואולי היו נוהגין העדים לעשות מעדותם שטר בלשון קצר מתרפו של ענין והיו חותמין בו, ואחרי כן כותב וחותם שטר גמור בכל חוקותיו

(ע) כלומר ועכשיו נזכרנו מתוכה (עפ"י ח"י הרא"ה):
(ט) והוא שזוכרה מעצמו, דבלא ראיית השטר נזכר קצת מעדותו מאיליו. כנצל"ו ומה שבנתיים נמחק. וע"י בלשון רש"י:

עו) והוא שאכלן בעליהן ג' שנים בשופי.

עיינ במאירי שכתב שה"ה אם המוכר מודה בהם. צ"ע דאם המוכר מודה, א"כ למה לי ב' שטרות (וכלשון המאירי שכתב "בהם"), הא אפילו בחד נמי סגי, ואע"פ שאין הודאת בעל דין מועלת כדי לחוב לאחרים, והכא הרי רוצים לקיים ממנו שטר הלואה ולהוציא ממון מהלוה, אבל הרי ביאר הגרי"ז בהל' גירושין שקיימת נאמנות מחודשת של בעל השטר לומר על השטר אם הוא מזויף או לא אפילו לענין לחוב לאחרים וכדחזינן שהודאת הלוה מהני לענין לגבות עם השטר מן הלוקח, וא"כ מאחר שהמוכר מודה למה לי ב' שטרות. וי"ל שלא נתחדשה הך נאמנות של בעל השטר אלא בנוגע לאותו השטר לחוד, אבל לא בנוגע לדינים אחרים, ולא אמרינן שכבר הוחזקה שהיא חתימתו של העד ושמעתה נוכל לקיים ממנה שטרות אחרים, ולכן בעינן שידורו על ב' שטרות, משום שבכה"ג חשיב שיש כבר ראי' מופשטת שאינם מזויפים, מאחר שב' מוכרים הודו על החתימות.

(ועיינ לעיל באות ל"ד שהבאנו שלפי ביאורו של הש"ך בענין למה מודה בשטר שכתבו גובה מנכסים משועבדים יוצא שיש מ"ד שסובר שבאמת הודאת בעל השטר אינה מועלת כדי לחוב לאחרים.)

ברם לכאורה קשה מאד לומר דלא אמרינן שהוחזקה להיות חתימת העד. ועוד דהשתא דאתינן להך סברא של הוחזקה, א"כ מעתה יש להקשות גם מצד הכח של הודאת בעל דין (ולא רק מצד הנאמנות של בעל השטר כמו שהקשיתי לעיל), דהיינו

ל"ל ב' שטרות, תיסגי באחר, ואע"פ שאין הודאת בעל דין מועלת לחוב לאחרים אבל בכל זאת מאחר שהמוכר מודה א"כ מעתה אמרינן שכבר הוחזקה להיות חתימת העד ושפיר מקיימים ממנה שטרות אחרים, ואין זה נקרא שהוא עצמו חב לאחרים.

עז) כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עלי' אפילו לאחר כמה שנים.

א. ביאור דברי רש"י כאן.

עיינ ברש"י שפי' וז"ל, אם עשאוהו עד בדבר עכ"ל. וצ"ע למה כתב רש"י דבעינן שיעשאוהו עד, הלא מכיון שלפי שיטתו לא איירי בשטר ממש אלא בכותב על גבי פנקסו לזכרון א"כ ל"ל דבר זה, הלא אפילו אם לא עשאוהו עד, רק שכתב כן מעצמו לזכרון דברים בעלמא, ג"כ סגי. והנה בתוספתא תניא שמעיד עלי' אפילו לאחר מאה שנה, ובאמת בכה"ג שפיר צריכים שיעשאוהו עד, דהא רב הונא קאמר והוא שזוכרה מעצמו והרי לאחר ס' שנים אמרינן לקמן שלא סמכינן על זכרונו אם לא שעשאוהו עד כמו שפירש"י שם וא"כ לפי התוספתא שפיר צריכים שיעשאוהו עד*, אבל לפנינו בגמ' הגירסא היא לאחר כמה שנים, וכן היא גם גירסת רש"י כמו שנראה מדבריו בד"ה ומעיד, וא"כ קשה כהנ"ל למה הוצרך לומר שעשאוהו עד.

(* ברם אולי הכא שפיר סמכינן גם לאחר ס' שנים כיון דחזינן שכן כתוב בתוך הפנקס. ויש לדחות. ספרי)

ואולי למד כן רש"י מלישנא דכותב אדם את עדותו, דמשמע שכבר בשעת הכתיבה הרי הוא כותב לשם עדות, אלא שכאמת גם על הברייתא גופא צ"ע למה לן דבר זה.

ויש ליישב על פי מה שביאר הבית יעקב בסוגיין שלפי רב הונא אע"פ שהוא צריך לזכור קצת מעצמו, אבל מ"מ את היתר אינו צריך לזכור כלל, אפילו לא מתוך הכתב, אלא הרי הוא יכול לקרותו ממש מתוך הכתב (ולקמן נבאר שגם רבי יוחנן סובר כן), וא"כ לפ"ז י"ל שאם לא עשאוהו עד בתחילה, חיישינן שמא לא כתב בדקדוק, ולא סמכינן על מה שכתב אם אינו זוכרו עכשיו.

(ועכ"פ בפוסקים לא נזכר שעשאוהו עד. ובאמת גם לפי ביאורנו הנ"ל אכתי צ"ע דנוקמא באופן שהוא עצמו הי' בדעתו להעיד, בלא שעשאוהו הבעל דין עד, וכן יש להקשות גם על ההיא דלקמן בע"ב עיי"ש ברש"י בד"ה אבל הכא.)

ועל פי הבית יעקב הנ"ל יש ליישב גם למה נקט רש"י שהוא כתב על הקלף, דלכאורה קשה למה נקט כן. והמאירי כתב באמת שה"ה לנייר ושאר דברים. מיהו לפי הנ"ל י"ל דס"ל לרש"י שצריכים דוקא דבר שאינו יכול להודיף משום שאל"כ א"א לסמוך על החלק שאינו זוכר כי אולי נזדייף.

ויש לומר עוד שלמד רש"י כן מהלשון של כותב אדם עדותו על השטר, דהא כבר הקשו המפרשים שלפי פירושו למה נקטה הגמרא לשון של שטר, הלא אינו אלא פנקס בעלמא. מיהו לפי הנ"ל אולי י"ל

שהכוונה בזה היא שכתב על דבר שהוא כשר לשטרות דהיינו קלף, ודוחק. גם צ"ע למה כתב רש"י שהוא מצניעה.

ב. דברי הבית יעקב בדעת רב הונא.

והנה בלא דברי הבית יעקב הי' אפשר לומר שגם לפי רב הונא הרי הוא צריך לזכור את היתר לכל הפחות מתוך הכתב, כלומר שלאחר ראיית הכתב הרי הוא זוכר, רק שרב הונא מחמיר ומצריך שיזכור קצת מעצמו, ורבי יוחנן לא מחמיר בזה, אלא סגי גם אם הוא זוכר את הכל מתוך הכתב. מיהו לפי הבית יעקב הרי לפי רב הונא את היתר אינו צריך לזכור כלל. ונראה שלפי דרכו כן מוכרחים לומר גם לפי רבי יוחנן, דהיינו שאת היתר, חוץ מהמקצת, אינו צריך לזכור כלל, דהא אל"כ הרי יוצא שבתרתי פליגי, חדא באם הוא צריך לזכור קצת מעצמו, ובזה הוי רבי יוחנן לקולא וסובר דסגי אם הוא זוכר מקצת רק מתוך הכתב, ועוד פליגי שלפי רבי יוחנן את היתר הרי הוא צריך לזכור לכל הפחות מתוך הכתב משא"כ לפי רב הונא אינו צריך לזכרו כלל, ומהגמ' לא משמע דפליגי בתרתי, וא"כ יוצא שתרוייהו ס"ל שאת היתר אינו צריך לזכור כלל.

והנה חזינן שרש"י פירש שלפי רב הונא אינו צריך לזכור מעצמו אלא קצת (הר"ן כתב עיקר העדות, והמאירי כתב כלליות העדות). ונראה שפי' כן משום שאם הוא זוכר את הכל מעצמו א"כ לענין מה מועיל הכתב, הלא אינו מסתייע ממנו כלל. מיהו אי משום הא, אכתי הי' רש"י יכול לפרש שמעצמו אין פירושו מעצמו ממש בלי סיוע השטר, אלא פירושו הוא שלבסוף

לכסביר שיטה כרי"ף דמחלק בין חרי אמרי גזל וחרי אמרי לא גזל ובין שתי כתי עדים כמכחישין זא"ז, דאם חרי אמרי גזל וחרי אמרי לא גזל אז הוי ספק בכעדות גופה להכריע בין עדות ע"י חזקה, בזה סובר החלפסי דבספק כזה שחזר בכעדות עלתן לא אזלין בחר חזקה, אבל בחר חרי וחרי כמכחישין זא"ז דשם ה' לא נתקבלה רק בכמות ומכיון שנתכחשו בכמות שבשער ממילא ה' לא בעידו שקר דה' גם החלב שבוה העדות ג"כ נתכחשה שאינה חלב כלל וממילא לא בעידו בגוף העדים כלום וע"כ אין הספק רק מה שידעינן שאחד משני הכחות כמה שקרי וס' כזה שנתעב משלמו בכעדים ע"ז שלא ידעי מי כמה הסכמי שקרי הוי הדן כרז הוגא דמוקמי כל חד אחזקיה, וכ"כ כה' ה' מכיון שלא נתקבל על העדים גופן כ"ח על המנה ואין הספק רק מה שידעינן שכה אחת משני הכחות כמה סכמי שקרי מוקמינן על חזקתייהו וע"כ ה' נחמנין כראשונים על הכלוא.

בכלואי בעלמא שהס' הוא רק ע"י ש' מהס סכמי שקרי ואז זו בלא ע"פ.

ד) **ב"ה** דק"ל דכחשה שלא בפניהם מכני וכן הוהם שלא בפניהם דהוי כחשה העפס הוא דמקרי בפני ע"פ דנס בנוגע להמנכ שבשער וכלו לבעיד ואע"פ שנוגע גם לבעדים מ"מ לא מקרי זכ דכמה בפני השור, דעיקר הכפל השור הוא צפל כמנכ שבשער וכוה בפניו, נמלא דיש מליאות לפסול בעדים בשני אופנים, או ע"י דהוא צפל השור ואז ע"י בפני, או ע"י דכפל השער הוא הכפל השור, וא"כ אם ליכא שערות דאז אין כאן עדות כמנכ שבשער אז בעינן שיכא לפנינו מה שבאין לפסול ואם לא אין כאן עדות כע"ד כנתי ע"י דברי החני כ"י זא"ע.

ה) **ב"אור** דברי הכותבות כס' ביה יעקב, אמר רב הוגא וכוה שזכר משלמו, וסירש"י נזכר קאח מעדותו, דכתיב דלאופן שזכר קאח מעדותו משלמו אפילו לא חזר יוחר רק שמעיד מחוץ בשער הכותב זה לא מקרי מפי כחנכ ושפיר מלערך אל המשעב ומקרי עד המשעב, דהו דין דנאופן זה לא מקרי מפי כחנכ, אבל ע"פ דכ"י דכ"י שזכר מקלח וכמותר מעיד מפי האחר ודחי מקרי זה דאין כאן רק ע"פ על הכותב.

ו) **ב"ה** שחי רבינו עקיבא איגרי זע"ה על קושית החוס' דף י"ח ע"ב ד"כ וכוה דמ"ש דלעדוה דפסול גזן ולשנוכע דכשר וחי שס באריכות, ביאור כונחו דלכאורכ ה' חמוכ קושית החוס' דלענין עדות הוי זכ פסול, ועל שנוכע ליכא פסול, אבל אפ"ל דקושית ה' ה' מכה דחזיק דחמס עד שלא נעשה גזן ונעשה גזן חוששן שמה הקדים בשער, הרי דבגזן לזד הפסול גם אינו נאמן כלל, וע"ז הקשו מ"ש משנוכע דנאמן, וע"ז ח' רבינו עקיבא איגרי דמ"מ מחולק שפיר זכ מה, והנה יש שני דיימס כהלך שני עדים, דין אחד דאיתו נאמן ע"פ כלל וחיישיק לתסקר, ודין ב' פסלות, ונאופן דל"מ משום חשש משקר ליכא, בזכ"כ הוא דלא נקבל ע"ה, וזה חזיק מכה דאם לא כיה ח"י ע"פ של זכ וחי ע"פ של זכ פסול זכו רק דין פסול ואפ"י אם כ"י נאמן, ועיין בחוס' גיעין לענין כחנכ סופר ועד ובחוס' ב"ק דף ע"ג ד"כ משום פסול דלקוחות ונפ"ה בגיעין

ג) **והנה** ח"י הקלוב"ה לקושית החוס' לפי ש' כרא"ש דאם בעדים חיים נמי כ"ז שלא בעידו בפניהם אינה יכולה להכחשה, ואך ע"י שיפסלו בפניהם אז יפסלו ויפסלו בשערות, וא"כ מכיון שבאמה כ"י בעדים ראוה לפסול אלא ע"י שחזקה השער אינה נותנת להכחישין וע"כ לכ"פ השיבי כחרי אמרי גזל וחרי אמרי לא גזל דמוקמי המנחן על חזקהו, והנה בזה אמרתי כעכש"י ביאור דברי הרשב"ה בחוס' דלפי ש' החולקין דסוברין דחזקה בשער אין לה כה יוחר מן אלו בעידו בפניהם וכל זמן שראוה לפסול ע"י שיוכלו לבעיד בפניהם ממילא ראוה לפסול ורק ע"י השער מחכשרין וע"כ חשוכב לשלם כחרי אמרי גזל וחרי אמרי לא גזל.

ד) **דתי** של הכפלאה כסברנו כעכש"י דסובר דאפ"י אם לא נוכל לקבלם על גוף בעדים מ"מ ע"י שבאין על גוף בעדים הוי כמו חרי אמרי גזל דאחרשי חזקתיי, וגם באם שני הכחות בעידו בכה אחת בפסלות הנתנה נמי אין להעמידן על חזקתייהו, והחוס' סוברים דמכיון דלא נוכל לקבלם על הפסלות אף שבעידו בפסלות מ"מ הוי רק כמו כחשה

ממונא בחזקת מר"י ואס יש לתובע שטר גובה בחזקתו. והוא כמוש"כ.

דעתה הן ציד הקונה מהני זה דנימא כן, וז"ע. נואולי הכוונה צ"ש לומר הוא גם מספיקא, וז"ע.

גמ', ולא אמרן אלא דאית לי' חזקה דאבהתי' אבל לית לי' בו' אמרינן כשהוא שומה זבן וכשהוא שומה זבין. וברש"י, חזקה דלצהתא שהיו של אבותיו דחזקה מעלייתא היא. מפרש דחזקה דלצהתא היא חזקה בשבילו, ולא כפי' הר"י מיגש דע"י חזקת אבהתא הרי קנה לפש"י כשירשה מאבותיו וממילא אית לי' חזקת רשות דידי', כ"א על דרך הגמ' לקמן כ"ו דמוחזק לן בצאזה דהאי שהוא כהן, דאוקמינן לזן בחזקת כהונה דאב.

ולישנא דגמ' דחקי' דאית לי' חזקה דלצהתי', דמשמע דמשום חזקת אבהתי' היא ולא משום חזקה דידי'. אבל ז"ע ל"ל להכי הא בפשיטות הוא כפי' הר"י מיגש דע"י אבהתי' וקנהו יש לו חזקה דנפשי', וז"ע.

ובלית לי' חזקה דלצהתי' פירש"י, אלא חזקה דנפשי' שקנאן הוא והוחזקו צידו כקנייתו כן מכירתו ואין חזקתו חזקה לבטל מכירתו. מפרש דמה דאמר' בגמ' כשהוא שומה זבן וכשהוא שומה זבין וכקנייתו כן מכירתו, חוזר על הדין דחזקה דאע"פ שהוחזקו צידו, א"א משום חזקה זו לבטל מכירתו דכשהוא שומה זבין, שהרי ההוחזקו צידו הוא ג"כ צירוף שכשהוא שומה זבן דמשום שמה חלים זבן אינו אלא ספיקא, וכל שהוחזקו גם משום שומה זבן, אין כאן חזקה לבטל למכירתו דשמה כשהוא שומה זבין, שהרי כקנייתו כן מכירתו, ומשום קנייתו כשהוא שומה מהני' גם מכירתו כשהוא שומה.

האומנא הר"י מיגש מפרש דהגמ' לא דנה עמה משום ספיקא דעתים חלים ועתים שומה במכירתו, דלזה א"צ לומר כשהוא שומה זבן וזבין דגם מספיקא הרי מ"מ אין לו חזקה לבטל מכירתו דשמה כשהוא שומה זבן, כ"א שצ"ל לומר דבר חדש דגם כשודאי לנו דכשהוא שומה זבין מ"מ מכירתו קיימת, דאנחנו אמרי' דכשהוא שומה זבן נמי ומהני' גם מכירתו כשהוא שומה. וכלי זה דתלינן כן, מספק דכשהוא שומה זבן לא מהני' מכירתו כשהוא שומה ודאי, שדין מכירתו הוא רק כקנייתו וזקנייתו כשהוא שומה מהני' מכירתו בשטות ולא מספיקא. או כפי' הרא"ה דס"ל כשי' הר"מ דמכירת שומה אינה מכירה ובשומה לא חיקנו, ומוציאין מהקונה מספק דשמה כשהוא חלים זבן, וכל במקום ספק דשייך לזר שטיא מוציאין מהלוקח. וזה דתלינן כן דכשהוא שומה זבן, ז"ל דכיון

גמ', אמר ר' אבהו וכו'. ע"י קונטרס הניאוריס לז"ק מהדו"ק סימן פ"ד.

גמ', ת"ר כותב אדם עדותו על השטר וכו' אר"ה והוא שזוכרה מעצמו ר"י אמר אע"פ שאין זוכרה מעצמו. אמר רבה ש"מ מדרי' וכו'. וצנית יעקב דייק מרש"י דרק לר"י צעינן שיהי' נזכר ע"פ הכתב ולא לר"ה דכיון שזוכרה מעצמו מקצת העדות אף אם לא נזכר שאר העדות מעיד, וכן נראה בר"ן, אכן בריטב"א כתב להדיא לרש"י דגם לר"ה צעינן על השאר נזכר. ולכאורה אין טעם לחלק בזה בין ר"י לר"ה ואם לר"ה צוכרה מעצמו קצת מסלק למפי כתבם גם לר"י נזכר קצת ע"פ הכתב חועיל, וז"ע. [ויעו"ש שמוכח כדצריז מזה דאמר רבה ש"מ מדרי' ולא קאמר ש"מ בין מדרי' ובין מדרי' כ"א לטעמי'. וכתב הנפ"מ בין ר"י לר"ה אם ע"א משום משקר. ואין לזכר, דגם אם ע"א מגוזה"כ יש לחלק בין מפי כתבם שזה עדות שלו לבין עד מפי עד לסמוך אעדות אחרים דאע"פ שזוכרה קצת לא חשיבא גם השאר מפי כתבם וקומך אכתבו מ"מ בעד מפי עד אין עדות ע"פ אחרים גם להשאר ועדיין חשוב מפי עד, יעוין ר"י מיגש ותוס' הרא"ה שדין עד מפי עד במכ"ש מדין מפי כתבם, ויעוין ר"ן בסו"ד].

ור"ל, ע"פ מה שכתב בעיטור דזוכרה מעצמו לר"ה ר"ל שזוכרה שיש לו עדות בדבר זה אבל אינו זוכר דברי העדות. ומדלריך ומהני' זוכרה שיש לו עדות, משמע דדין מפייהם אינו דין בהעדות עצמה כ"א בעד דבעי' שיהי' תורת עד שלא מפי כתבם, וזה תליא בזוכרה שיש לו עדות בזה.

ולפ"ז י"ל, דה"ט לר"ה דמהני' זוכרה קצת, דס"ל דדין מפי כתבם הוא כדי שיהי' עד, וזוכרה קצת מהעדות לפירש"י מהני' דחשיב עד, ועל השאר א"צ נזכר שאינו דין בהעדות, ור"י ס"ל שהוא דין בהעדות ומש"ה א"צ זוכרה מעצמו קצת אבל לריך נזכר בכל העדות כיון שהוא דין בהעדות צעינן עדות כולה.

וברבנו ירוחם ה"ל עדות נחזי צ' חלק צ' כתב להדיא דעל השאר קומך על מה שזוכר מהכתב, ומש"ה לא הוי מפי כתבם. וז"ע כקושית הצ"י

סוגיית הדף

ברכת

כתובות כ' ע"א

אברהם

קטו

בא"ד דהבא ליש למימר כדאמר ר' וכו' אם שכ"מ הוא עליהם להביא ראיה שבריא היה וכו'. ליש מאי האי דסייל דאילו היה שייך חזקה דהשתא בעתים שוטה. היינו דכיס עפ"י זה נגד חזקת מרא קמא, הא לעולם חזקה דמעיקרא עדיף מחזקה דהשתא.

ואולי י"ל עפ"י דתוס' (ע"ה ע"ב) ד"ה אכל, דאלימי חזקת הגוף ופירש הגרש"ק ז"ל דהטעם משום דהוה חזקה על המזילות באופן שייך אין ספק בדין, ועדיין י"ל חזקה על הגוף שהיה מעיקרא ג"כ בריא וכן דעת, ממילא אין להסתפק על השדה הנמכרת, שזה תולאה מדין הגוף.

ברא"ש (י"ד) בשם רמ"ה ש"ס הקנו לו נכסים ע"י אחר צמתנה קנוי לו. דיש זכיה לשוטה כמו לקטן, הואיל ואתי לכלל דעת, גם זה היה עתים חלים. ובשו"ע (רמ"ג ט"ז) נפסק דזוכין לשוטה, ומשמע גם בלי עתים חלים. ולישע הא שוטה בעלמא דומה לגוי דלא אתי לכלל שליחות ואינו זוכה אפילו מדרבנן.

וגראה לבאר דסייל לשו"ע דגוי הוה סוג אדם שנתמעט מהפרשה דגם אתם, דאין אדם כזה כלול בדין שליחות, אבל שוטה אינו סוג אחר של מין אדם, אלא שחסר לו דעת, והיינו מה דמזכירין בקטן דאתי לכלל דעת אינו אלא ההוכחה דאין זה מין אדם המופקע. והרא"ש ס"ל דתולה באתי לכלל דעת כפשוטו. למעשה או משום תקיפה כחוס' לעיל (י"א ע"א), שתקנו לכל מי שרק באופן זמני אינו ראוי, דהוה מוס עובר. או דמי שעתים בן דעת גם בזמן שטות הוא עדיף משוטה גמור ודרגתו כמו קטן.

אין מקיימין את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק בצ"ד. בהפלאה מצאנו בזה הטעם ברמב"ם ושו"ע שדוקא אם קרא עליו ערער, עפ"י דתוס' לקמן בשם ר"י דאם הלואה טוען מזויף אז בענין קיום מדאורייתא וא"כ אם מדמין חתימות לריך שאותה חתימה שממנה מקיימין, בעלמא נתקיימה באופן שלא נעשו קולות שמחמת קיום דרבנן כגון עפ"י מה שראה בקטנות, לכן לריך שיהי' ידוע שהיתה טענת מזויף בצ"ד.

והנה בקלות (מ"ו ח') כתב דדימיו חתימות הוא רק קיום דרבנן. וי"ל דגם דרבנן לא הכשירו דימיו לדמוי ולכן בעינן שהראשון הוכשר ע"י צ"ד בגביית עדות, אז יש לדמות לזה. משא"כ אם גם הראשון רק ע"י דימיו.

אמנם לפי משיכ תוס' (י"ט ע"א) ד"ה מודה. דגם בטוען מזויף רק מדרבנן לריך קיום וכן ס"ל לסתמא דתוס' לקמן (כ"ח ע"א) נגד הר"י, דגם בטוען מזויף הוה דרבנן. לפ"י לא מתיישב.

וגם ענין דמיו הוא מחלוקת אם מהני לדאורייתא, ע"ש בקלות דלטור מהני. ואכמ"ל בזה.

רד"ה אזכרה מעלמו, בלא ראיית השטר נזכר קלת מעדותו מאליו. מה שפרש"י דרק מקלת עדותו נזכר מעלמו, ולא כל עדותו כפשטות לשון הגמ', וכמו שפי' הרמב"ן, נראה שהכריחו לזה מה דקשה, דלפי ר"ה דדוקא אזכרה מעלמו הא ליכא שום חידוש, דמה גרע בזה שגם כתבו. ומיהו י"ל דסד"א דבאופן שכתוב יחששו חכמים שמא יעיד באופן שאינו זוכר מעלמו, כקושיית תד"ה ורי יוחנן, וכן י"ל לפי הרמב"ן.

וצ"ע, מה מהני אזכר מקלת, ממני"פ, אם החלק שאינו זוכר מעכב בעדות, הא דבר זה שאינו זוכר ל"ה עדות וכו"ל יכשר ע"י מקלת אזכר, ואם אינו מעכב, מה איכפ"ל בזה.

ואשר נראה מוכרח מזה, דסייל לרש"י דמדאוי לא איכפ"ל כלל אם אינו זוכר מעלמו אלא ע"י הכתב, דהעיקר שמה שמעיד הוא זוכר, ולא איכפ"ל ע"י מה נזכר, והא דהחמיר ר"ה דלריך שיזכור מעלמו, אין זה אלא חומר דרבנן, שמא יעיד מחמת הכתב, גם באופן שלא נזכר, וזוהו הוא דלא הלריכו טפי מאשר שעכ"פ מקלת המעשה יזכור מעלמו, דבכה"ג לא שכיח כ"כ שהשאר לא יהא זוכר כלל אפ"י ע"י הכתב, או שע"י עכ"פ יסיס על לבו שמפי כתבם פסול. ולפי"ו נראה דהשאר עכ"פ לריך לזכור ע"י הכתב, ולא כמשיכ בבית יעקב, דסגי גם באופן שהחלק שאינו זוכר מעלמו, אינו זוכר כלל אלא מעיד מתוך הכתב. וכן מלאתי בהדיא במאירי, מיהו צר"ן כתב כדברי הבית יעקב.

וברמב"ם (עדות פ"ח ה"ג) וקל הוא בדיני ממונות, שאע"פ ששכח הדבר מכמה שנים והכתב הוא שהזכירו, הרי זה מעיד, עכ"ל. הרי דסייל דאפ"י כשנזכר מתוך הכתב פסול הוא מדאורייתא, דבעינן שיזכור מעלמו, ומה דהכשיר ר' יוחנן אע"פ שאינו זוכר מעלמו הוא קולא בדיני ממונות, והיינו איפכא ממשנית בדעת רש"י, דאפ"י לרי"ה דבעינן שיזכור מעלמו זו חומרא דרבנן, ומיהו נראה דמוכרח כן משיעת רש"י, וכשנ"ת.

עצמו מאי, ל"ב וכי חשדינן בעדים שמעידים אזכרים, שמא אינם זוכרים, ואת"ל דניחוש דמחמת שאינו חושד לשקר סומך על חזירו, א"כ יותר יש לחוש היכי דחזירו מזכירו מהבעל דבר, דחזירו אינו חשוד לשקר דאילו נוגע בדבר משא"כ הבע"ד, וגם אין לחוש לטעות שטעה אזכר לבדו, דא"כ גם בחזירו שמוכירו היה ראוי לחוש.

והרמב"ם (פ"ח ה"ב) כתב, אבל אם הזכיר אותו התובע עלמו, אע"פ שנזכר, אינו מעיד, מפני שזה דומה בעיני בעל דין, כאילו העיד שקר בדבר שלא ידע, עכ"ל. והיינו מפני חשד שיחשדוהו שאינו זוכר, ולפי"ו אתי שפיר וגם מוסבר דבת"ה אין חושדין אותו. מיהו סתימת דברי רש"י משמע שהכדון על עלם החשש, ולא על שאחרי"ם יחשדו, וי"ל דחכמים החמירו בזה באופן שהבע"ד מזכירו, שמא יסמוך עליו טפי ממה שזכר ולא חששו כן לגבי חזירו, כיון דחזירו אינו חשוד, וא"כ אפ"י אם יסמוך עליו, הרי מסתמא הדבר

ליה אמתלא עיי"ש. וכן הקשה ההפלאה, ותירץ "ו"ל דלזה אין צריך קרא, דפשיטא דאינו נאמן לעשות עצמו רשע וכו', וע"כ ז"ל דקרא מיירי באומר אנוס מחמת נפשות וכיו"צ שוגג או מוטעה ואפילו הכי אינו חוזר ומגיד". וזהו שיטת רבא, אבל רמי בר חמא ס"ל דקרא דאם לא יגיד איירי בלא אונס, אבל כשאומרים אנוסים היינו מחמת נפשות לא היו חוזר ומגיד עיי"ש.

לפי"ז י"ל, דקטנים ופסולי עדות שאינם נאמנים, הוא מטעם דכיון שאינם רשאים לחתום ועושים שלא כהוגן וכמ"ש הרמב"ן והרא"ה עיי"ש, א"כ לא נחשב אמתלא, ובכה"ג גם לרמי בר חמא איכא הדין דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, לכן אינם נאמנים. אמנם א"א לפרש כן בדעת הרמב"ן, דהא מצוה דבדבריו דטעמא דרמי בר חמא הוא דס"ל דבעדות בשטר אין הדין כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, ולא כטעם ההפלאה דבמקום שנותנים אמתלא אין הדין כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. אלא דבאנוסין מחמת ממון ביאר הרמב"ן דאין נאמנים משום דאין אדם משים עצמו רשע, וכתב דה"ה בקטנים ופסולי עדות הוו כמו שמשים עצמו רשע כיון דאין הגון לעשות כן. אלא דלפי מש"כ ההפלאה י"ל כנ"ל.

וגם בדעת התוס' י"ל כמו שנתבאר, אלא דתוס' כתבו טעם אחר בקטנים ופסולי עדות דלא

משום שעושים שלא כהוגן לכן לא נחשב אמתלא, אלא משום דכיון דבעינן שיתנו אמתלא, לכן אם האמתלא הוא נגד חזקה ואין סהדי לא חשיב אמתלא, דהחזקה מצטל את האמתלא, וכל שאין אמתלא יש הדין דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. משא"כ באנוסים היינו מחמת נפשות דיש אמתלא ואין חזקה כנגדו, אף דהשטר מעיד שנעשה בכשרות דלכן מצוה לקמן דעדים אחרים שאומרים אנוסים היו נחשב תרי ותרי, מ"מ אין צוה הדין דאין חוזר ומגיד.

ועי"ל בדעת התוס' דהטעם דאין נאמנים בתורת עדות להעיד שקטנים או פסולי עדות היו נגד החזקה דרשב"ל או דמלוה מידק דייק, משום דאם אומרים דהיו קטנים נמצא דלדבריהם לא היה תחילת העדות בכשרות, וכל דלא הוא תחילתו בכשרות לא היו עדות, וכן לענין פסולי עדות אין נאמנים להעיד על עצמם, לכן אין נאמנים בתורת עדות. והא דהוצרכו תוס' לומר שאין נאמנים מחמת החזקה, היינו משום דלולי החזקה אף שלא היו נאמנים בתורת עדות מ"מ היו נאמנים בתורת מיגו, וכמו שכתב המהר"ם שיק דלפי רמי בר חמא עדים עצמן יכולין לחזור מעדותן, וזה לא מתורת עדות דאם היה בתורת עדות היה ז"ל תרי ותרי, אלא דמשום דיכולין לחזור ולעקור עדותן הראשונה, א"כ היו נאמנים לחזור אף שנאמנים רק בתורת מיגו, לכן כתבו תוס' דהוי מיגו נגד חזקה לכן אינן נאמנים.

סימן כו

בענין זכירת עדות מעצמו וע"י השטר

כתובות כ, א

המותר ע"י השטר רק שמעיד מתוך השטר סגי, דכל הפסול דמפיהם ולא מפי כתבם זהו רק כשכל העדות הוא מתוך הכתב, אבל היכא שזכר קצת ליכא פסול זה עיי"ש.

אולם השטמ"ק כתב בדעת רש"י דלרצ הונא "והוא שזכרה מעצמו לאחר שרואה בשטר נתן לבו וזכר, ובלא ראיית השטר נזכר קצת עדותו מאיליו", עכ"ל. וז"ב כיון שגם לרצ הונא צריך שיזכר השאר ע"י השטר, מוכח מזה דס"ל דמהני מה שזכר ע"י השטר, א"כ למה צריך שיזכר קצת מעצמו בלא השטר.

גמ' (כ, א) ת"ר כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה שנים. אמר רב הונא והוא שזכרה מעצמו, רבי יוחנן אמר אע"פ שאין זכרה מעצמו. ופירש רש"י שזכרה מעצמו, בלא ראיית השטר נזכר קצת מעדותו מאיליו. אע"פ שאין זכרה מעצמו, אלא לאחר שרואה בשטר נתן בלבו וזכר, עכ"ל.

וברתב בבית יעקב, דלפי רב הונא דס"ל שצריך שיזכר קצת מעצמו ואם אינו זוכר כלל מקודם הוי מפי כתבם, חזינן מזה דהיכא שזכר קצת לא הוי מפי כתבם, א"כ גם כשלא נזכר כלל

סוגיית הדף

משנת

סימן בט

שלום

ריא

והנה הר"ן על הר"ף (ד"ה כותב), הביא תוספתא דקתני יפה כח שטר וכו', מלאו כתוב בשטר מת פלוני לא תנשא אשתו, ואם אמרו מה שכתוב בשטר שמענו ושכחנו תנשא אשתו. ופירש הר"ן "אם אמרו מה שכתוב בשטר שמענו ושכחנו, כלומר ועל ידי ראית כתב נזכרנו דמהימני", עכ"ל. ולכאורה ממש"כ שמענו ושכחנו ולא כתב לזכרון שיזכרו קצת מעצמן, משמע דגם כשאין זוכרין מעצמן כלום מהני כשזוכרין ע"י הכתב, וקשה מכאן לרב הונא דמזריץ שיזכור מעצמו קצת. והריטב"א כתב לרב הונא איירי ששכחו רק מקצת ולא כולה, אולם מסתימת לשון הר"ן משמע לכאורה לא כן.

ונראה בזה, דהנה בעיקר מה דבעינן שהעדים יזכרו העדות, ולא סגי כשאניס זוכרים אלא מסתכלים בכתב משום דבעינן מפיהם ולא מפי כתבם, יש בזה ב' ענינים, האחד, דכל זמן שאין יודע העדות מעצמו אין עליו שם עד. והשני, דכל זמן שאין מעיד העדות מזכרונו אלא ממה שראה בכתב חסר בשם עדות, דהגדת עדות זהו כשמעיד ממה שראה או שמע, ולא ממה שקרא בכתב.

וי"ל דאיכא נפ"מ בין ב' הענינים, דלענין שיחשב הגדת עדות סגי גם לרב הונא כשזכר מתוך השטר, דהרי זריץ רק שיעיד מה שראה או שמע, וזה שייך גם כשזכר מתוך השטר שזכר עכשיו מה שראה או שמע, דאין נפ"מ לענין הגדת עדות בין אם זכר מעצמו לבין אם נזכר מתוך השטר, דבשניהם יש אותה הגדה שמעיד מה שראה או שמע. אבל לענין הדין שהגברא זריץ שיהיה לו שם עד, בזה יש חילוק בין אם זכר מעצמו לבין אם

נזכר מתוך השטר, דאם זכר מעצמו אין שום חסרון בשם עד של הגברא כיון שכל העדות בזה מעצמו מידיעתו, משא"כ אם לא זכר מעצמו אלא נזכר ע"י השטר, חסר בשם עד של הגברא, כיון דהעדות לא בזה מזד ידיעתו וזכרונו אלא שע"י השטר נזכר, נמצא שהעדות נגרס מהשטר ולא מזד עצמו. אמנם לענין זה סגי כשזכר מקצתו בלא השטר, דכיון שזכר מקצת מעצמו נחשב שהעדות נגרס מעצמו מידיעתו, כיון שעלם העדות זכר מעצמו רק פרטיו לא זכר אלא מהשטר. אבל לענין דין הגדת עדות בזה לא סגי שידע מקצת, דהרי בעינן שיעיד הכל עפ"י מה שראה או שמע ולא ממה שקרא מתוך השטר. אלא דלענין זה סגי גם כשזכר מתוך השטר וכנ"ל. נמצא דתיתי בעינן שיזכור קצת מעצמו בלא השטר, ועוד שע"י השטר יהא נזכר בכל העדות ומיושב מש"כ השטמ"ק.

ולפי"ז י"ל, דהא דמזריץ רב הונא שיזכור קצת מעצמו כדי שיהא לו שם עד, אף שאין חסרון בהגדת עדות כיון שזכר בכל העדות מתוך השטר, זהו רק היכא שבעינן עדים כשרים בזה יש גם הדין ללא נחשב הגברא עד אלא שזכר מעצמו, אבל במקום דמהני גם עדים פסולים כמו בעדי מיתה להחירה לינשא, מהני גם כשזכר בכל העדות מתוך השטר, דאף שזה מגרע בשם עד שלו, מ"מ לא גרע מפסולי עדות שג"כ חסר בשם עד שלו ומ"מ כשרין, ה"ג בזה כשאין זכר מעצמו. אלא דהגדת עדות בעינן דהרי גם בפסולי עדות בעינן שיהא הגדת עדות, ולכן זריץ שיזכרו את כל המעשה מתוך הכתב, ומיושבים היטב דברי הר"ן.

קלב שיעורי רבי דוד כתובות - דף כ' ע"א - סימן פ' פוברסקי זצ"ל

במעמא דרב הונא דבעינן שיהא זוכר קצת בלא שיזכירוהו

השאר, כיון דעכ"פ הוא בעצמו נזכר עי"ז, והו"ל למימר נמי ש"מ מדר"ה. וצ"ל דבעי למימר אפי' היכא דאין זוכר כלל אפי' לא מקצת, דאפ"ה מהני מה שמזכירו חבירו, ונזכר מעצמו, ולכן קאמר רק ש"מ מדר"ה, דרק לר"י מהני אפי' אם בתחילה לא זכר כלום.

ראיית שטר נזכר קצת עדותו מאליו, ור' יוחנן אמר אע"פ שאינו זוכרה מעצמו אלא בראיית השטר, אבל אינו נזכר לגמרי לא וכו', - הרי דכתב אף בר"ה דבעינן שיזכור מעצמו אחר שראה. אלא דלפי"ז צ"ב אמאי קאמר רק ש"מ מדר' יוחנן שיכול להזכיר אחד לחבירו, הא לרב הונא נמי הדין כן שמועיל שיזכירו חבירו

במעמא דרב הונא דבעינן שיהא זוכר קצת בלא שיזכירוהו

ועב"פ בראשונים מבואר כמ"ש דבאמת גם לר"ה בעינן שיזכר השאר מעצמו ע"י השטר, ורק דפליגי אי בעינן שיהיה זוכר מקצת מעצמו בלא השטר או אפי' אין זוכר כלום, ורק ע"י השטר נזכר הכל. ומדויק כן היטב בלשון הגמ' דקאמר בדברי ר' יוחנן רק אע"פ שאין זוכרה. דלכאורה לדברי הבית יעקב הנ"ל לגמ' להדגיש שצריך לזכר "הכל" גם השאר, ולא סגי בזכירת מקצת, שהרי בזה הוי נמי פליגי אי סגי בזכירת מקצת, דלר"ה לא בעינן שיזכור השאר כלל, ולר"י בעינן שיזכר הכל ע"י השטר. ומדקאמר רק אע"פ שאין זוכרה מעצמו, משמע דלכו"ע צריך שיזכר הכל ורק פליגי אי צריך שיהיה זוכר [עכ"פ קצת] מעצמו בלא השטר, דלרב הונא בעינן שיהא זוכר קצת בלא השטר, ולר"י אע"פ שאין זוכרה רק ע"י השטר.

אי האיבעיא "עצמו מאי" הוי אף לרב הונא

מזכירו השאר, דשמא יש לחוש בזה טפי שיאמר בדדמי דרק יהא נדמה לו שנזכר. **אמנם** בר"ן מבואר בדברי הבית יעקב, ודלא כשאר ראשונים. **ובהא** דקאמר בסמוך דחזייה לרב כהנא דהוה מחסם צ"ב מה נסתפק הרי אפי' שבאמת נזכר ע"י מה שהזכיר לו, הא קאמר דצורבא מרבנן יכול להעיד. **ואפשר** דחשב אולי סומך עליו אפי' שלא נזכר עי"ז מעצמו, או דשמא לא ידע הדין דצורבא מרבנן רצ"ע.

(טד) **אלא** דלכאורה אכתי צ"ב בדברי רב הונא, מאי שנא אי זוכר מקצת או שאין זוכר כלום, דכיון דבאין זוכר כלום ס"ל דלא מהני מה שיזכר ע"י הכתב או ע"י חבירו, למה אם זוכר מקצת מעצמו יועיל מה שיזכר את השאר.

ואפשר דסובר דהיכא שאין זוכר כלום מעצמו, יש לחוש דגם ע"י השטר אינו נזכר באמת מעצמו, ורק נדמה לו שנזכר ואומר בדדמי, וכדאיתא בסמוך גבי רב אשי ורב כהנא, אבל כשזוכר מקצת מעצמו לא חיישינן כ"כ שיאמר בדדמי, דמסתבר דכיון שבאמת כבר זוכר מקצת מעצמו הרי הוא נזכר באמת השאר ע"י השטר.

אבל לדברי הבית יעקב, [דלר"ה לא בעינן שיהא נזכר השאר כלל], צ"ע באמת איך מהני דמ"ש מקצת מכולו, דכיון דבכולו מפי הכתב איכא חסרון מפי כתבם, אמאי במקצת ליכא חסרון, רצ"ע.

טו) **ולפי** דברינו א"ש נמי הא דאיבעיא להו עצמו מאי, דלדברי הבית יעקב ע"כ כל הספק הוא רק לר"י, דאילו לר"ה לא שייך כלל הך איבעיא, דכיון דבעינן שיהיה זוכר מקצת מעצמו, שוב אינו צריך כלל לזכור השאר, אלא השאר מעיד ע"פ הכתב, וזה לא שייך גבי עצמו כלל שיעיד עפ"י הבע"ד.

אכן לפמש"כ כפי הראשונים דבעינן שיהיה נזכר גם השאר ורק דפליגי אי חיישינן שאומר בדדמי, דלכן לר"ה דוקא בזוכר מקצת מעצמו לא חיישינן, שפיר יש להסתפק אף לר"ה עצמו מאי, אי מהני מה שהבע"ד עצמו

הלכות הדרף

דרף ב

בדין עד שנוכר עדותו רק ע"י אדם אחר שמזכירו

מראי מקומות

- א. בית יוסף חו"מ סי' כח
ב. אורים ותומים שם ס"ק יז
ג. שו"ע חו"מ שם סעי' יג-יד
ד. פתחי תשובה שם ס"ק כג
ה. אבן האזל ח"ח על הקדמת הרמב"ם

תמצית הענין

בסוגיין מבואר, שצריך העד לזכור העדות כדי להעיד עליה. אמנם אם הוא זוכר העדות, אפילו אם נזכר רק לאחר שרואה מה שכתוב בפנקסו לזכרון דברים, יכול להעיד. וכן אם אדם אחר הזכיר לו הענין, אם מתוך כך גם הוא נזכר, יכול להעיד. אך אם הבעל דין עצמו הזכירו, אינו יכול להעיד, אע"פ שהוא זוכר העדות. אבל צורבא מרבנן [תלמיד חכם] יכול להעיד אפילו אם הבע"ד מזכירו.

ולגבי הדין שאם הזכירו הבע"ד אינו יכול להעיד, חידש **הבית יוסף**, דזה שייך דוקא אם אין העד לפנינו, או שאינו יודע אם הוא זוכר, אבל אם הוא לפנינו ומעיד שהוא זוכר, נאמן ויכול להעיד, שכיון שהוא כשר לעדות מאמינים אותו בזה. אולם **האורים ותומים** חולק ע"ז, וכתב דשום פוסק לא הזכיר דבר זה. ומ"מ כתב התומים, דכל זה הוא רק אם הבע"ד עצמו הזכיר העד, אבל אם הוא מוסר הדברים לאחר והוא מזכירו, יכול להעיד.

ולגבי הדין דצורבא מרבנן יכול להעיד אפילו אם הבע"ד מזכירו, נחלקו הראשונים בפירושו. ברש"י פירש דהיינו שהעד הוא ת"ח, שאין לחוש שיעיד אם לא יזכור שפיר. אולם הרמב"ם סובר דהיינו שהתובע הוא ת"ח, והוא הזכיר את העד, שבכה"ג יכול להעיד, משום שת"ח יודע שאם העד אינו זוכר הדבר בעצמו אינו יכול להעיד. ובטור הביא שתי השיטות להלכה, **והשו"ע** סתם כדעת רש"י. **ובפתחי תשובה** הביא מחלוקת הפוסקים, אם ת"ח בזמננו נחשב ת"ח לגבי דין זה או לא.

ואגב אורחא, חשוב להביא כאן דברי **האבן האזל** שביאר דברי הרמב"ם בהקדמתו עפ"י המבואר בסוגיין. שהרמב"ם כתב בענין מסירת התורה שבע"פ, שמימות משה רבינו עד רבינו הקדוש לא חיברו חבור שמלמדין אותו ברבים, אלא בכל דור ודור ראש ב"ד או נביא שבאותו הדור כותב לעצמו השמועות ששמע מרבותיו, והוא מלמד על פה ברבים. והעיר האבן האזל, שלכאז' זה נקרא תורה שבכתב ולא תורה שבע"פ, שהרי הוא נלמד מפי כתבם. ותירץ עפ"י המבואר בסוגיין, דמי ששכח עדות ושוב נזכר ע"י כתבו, יכול להעיד, דזה מיקרי 'מפיהם', ולא 'מפי כתבם'.

(י"ז) וכן אם נזכר לדבר על ידי אחר וכו'. שם אמר רצא שמע מינה מדברי יוספן הגי' כי תרי דידעי סהדותא ואינשי חד מיניהו מדכיר חד לחציה פירוש דמה לי נזכר מתוך הכתב ומה לי נזכר על ידי אחר וסבירא ליה לרבינו דרצא אורחא דמילתא נקט דרגילות הוא דתרי סהדי מדכיר חד לחציה ולא דוקא דהוא הדין אחר ולכן כתב רבינו בקמס על ידי אחר אצל הרמב"ם כתב או שהזכירוהו אחרים וזכר אפילו הכירו העד השני וכו' נראה דסבירא ליה דאיכא למימר זו דילמא הוא סומך אעד השני שמעיד כך אף על פי שאינו נזכר מעצמו:

ואם העד תלמיד חכם וכו'. שם והלכתא עצמו לא ואי נזכר מדרכנן הוא אפילו עצמו כי הא דרצא אפי' הוה ידע ליה סהדותא לרצא כהנא אמר לרצא אמר ליה מי דכיר מר אמר ליה לא ולא הוה עובדא אמר ליה לא ידענא לטוף אידכר רב אפי' אול אפי' ליה חזייה [לרצא כהנא] דהוה מחסס אמר ליה מי סברת דעלך קא סמיכנא אנא הוא דרמאי אנפשי ואדכרי. ופירש רש"י לעצמו מאי. אס בעל דין עצמו מזכירו עד שזכר מאי: ואי נזכר מרבנן הוא. העד: אפילו עצמו. של בעל דין דלורצא מרבנן אי לאו דכי רמי אנפשיה מידכר שפיר לא הוה סמך אפי' למיקס ואסהודי: מחסס. מגמגס תמה על רב אפי' שהעיד דכר: והרמב"ם כתב אם הבע"ד דין תלמיד חכם וכו'. צפ"ח מהלכות עדות (ה"א-ד) ונוסחאות שלנו כתוב צהרמב"ם ז"ל לפיכך אס היה המוצע תלמיד חכם והזכיר המוצע הזה את העד וכו' ורבינו איפשר ששינה וכתב בעל דין לומר דהוא הדין יודע עדות לנפצע דמאי שגא. והרמב"ם מפרש ואי נזכר מרבנן הוא הבעל דין וכתב ההגהות (ד"ק) דלהרמב"ם יש לפרש שהיה רב כהנא מגמגס אס כך היה המעשה כלומר שלא יסמוך על שהזכירו וכן השיב לו שלא סמך על הזכרתו אצל אס לא היה מגמגס דכר מאחר שהיה רב כהנא תלמיד חכם היה רב אפי' יכול להעיד אף על פי שלא נזכר מעצמו ומסיק מי סברת דעלך קא סמיכנא וכו'. ואיני יכול ליישב דברייהם דכיון דרצא כהנא היה תלמיד חכם למה היה מגמגס שלא יסמוך על שהזכירו הא להרמב"ם נזכר מרבנן יודע שאלו לא זכר את הדבר לא היה מעיד והיאך היה חושד לרצא אפי' קא. ועל דעת הרמב"ם קשה לי דבשלמא לרש"י כיון שהעד תלמיד חכם יודע שאס אינו נזכר אינו יכול להעיד אצל אס העד אינו תלמיד חכם אף על פי שהמוצע תלמיד חכם מאן לימא לן דרמא אנפשיה ואידכר דילמא על דברי המוצע סמך. ומכל מקום נראה לי דלהרמב"ם ז"ל כל שכן אס העד תלמיד חכם שיכול להעיד. וכתבו עוד ההגהות (שם) שרבי אבי"ה פירש כרש"י וכתב דהוא הדין ארס ירא שמים וכשר עכ"ל. ולא נהירא לי שאס אמרו בתלמיד חכם דגמר דינא לא אמרו צירא שמים וכשר דלא גמר דינא וספר דאף על גב דלא מידכר מני לאסהודי קא. ולי נראה דרש"י לא שקלינן וערינן בגמרא לעצמו מאי אלא בלימיה לעד קמן דנישיליה אי נמי אימיה ולא ידע אי אידכר או סמך אמאי דאדכריה מוצע אצל אי אימיה קמן ואמר אנא רמאי אנפשי ואדכריה מתימן דכיון דכשר לעדות הוא צהא נמי מהימנינן ליה [יא] קח:

הכתב לא יעיד: (י"ז) יד וכן אם נזכר לדבר על ידי אחר שמזכירו לו יכול להעיד. אבל אם הבעל דין בעצמו מזכירו ונזכר לא יעיד. ואם העד תלמיד חכם אף אם הבעל דין בעצמו מזכירו שפיר דמי שודאי לא היה מעיד אם לא שזוכרו מעצמו. והרמב"ם כתב אם הבעל דין תלמיד חכם שפיר דמי שכיון שהוא תלמיד חכם

אפי' נזכר מעצמו לא והלכתא עצמו לא ואי נזכר מדרכנן הוא אפילו עצמו כי הא דרצא אפי' הוה ידע ליה סהדותא לרצא כהנא אמר לרצא אמר ליה מי דכיר מר אמר ליה לא ולא הוה עובדא אמר ליה לא ידענא לטוף אידכר רב אפי' אול אפי' ליה חזייה [לרצא כהנא] דהוה מחסס אמר ליה מי סברת דעלך קא סמיכנא אנא הוא דרמאי אנפשי. ופירש רש"י ואי נזכר מרבנן הוא. העד: ח"ל הרמב"ם צפ"ח (ה"ב-ג) אצל אס הזכיר אותן המוצע בעצמו אף על פי שזכר אינו מעיד מפני שזה דומה בעיני בעל דין כאלו העיד שקר דבר שלא ידע לפיכך אס היה המוצע תלמיד חכם והזכיר המוצע הזה את העד וזכר הרי זה יעיד לו שמתלמיד חכם יודע שאילו לא זכר הדבר לא היה מעיד עכ"ל. ותימה דאס העד אינו תלמיד חכם היאך יודע המוצע או הנמצע שלא יהא העד מעיד אס לא שזכרו מעצמו ודילמא סומך על הבעל דין אף על פי שאינו זוכרו וכן הקשה צ"י ולא תירך כלום קח. ולפע"ד נראה שדעת הרב דכשהבעל דין תלמיד חכם הוא חושש שמא העד סומך עליו אף על פי שאינו נזכר ואס כן יוציא ממנו שלא כדיון ולכן לא ינוח ולא יסוקט ויסקור וירדוש את העד עד שיוציא מפיו אס הוא סומך עליו אף על פי שאינו נזכר מעצמו או אס הוא נזכר מעצמו וכדחזיקן צ"י עובדא דרצא כהנא הוה מחסס פירוש מגמגס וממה על רב אפי' שהעיד דכר הראה לו כי הוא חושש אולי אינו נזכר מעצמו אלא שקומך עליו ואין רצונו בעדותו אס לא נזכר מעצמו והשיב לו רב אפי' מי סברת דעלך קא סמיכנא וכו' ולפי זה כיון דרצא אפי' שהעיד דכר היה תלמיד חכם ואפילו הכי היה חושש רב כהנא שמא הוא סומך עליו אף על פי שאינו נזכר מעצמו אס כן כל שכן כשהעד אינו תלמיד חכם שהבעל דין כשהוא תלמיד חכם חושש דילמא העד סומך עליו ולא יסוקט עד יהא נודע לו מפני העד שהוא נזכר בעצמו והשתא אס בעל דין הוא תלמיד חכם שפיר דמי להזכיר את העד בין שהוא תלמיד חכם ובין שאינו תלמיד חכם. ומשמע דאס אין הבעל דין תלמיד חכם אין לו להעיד על ידי שהזכירו הבעל דין אפילו אס העד תלמיד חכם דכיון דאין הבעל דין תלמיד חכם אס כן לא יתקור לעד לשמוע מפיו אס הוא נזכר מעצמו אס לאו וטנה הוא דומה בעיני בעל דין כאלו העיד שקר דכר שלא ידע וכדמוכח להדיא דברי הרמב"ם. והסוגיא נומה טפי לפרש כמ"ש הרמב"ם דלפירוש רש"י קשה טובא דלמה ליה לרצא כהנא למהי מחסס הלל כיון שהיהיר תלמי צעד כשהוא תלמיד חכם אס כן אין ספק דרצא אפי'

הגהות דרישה ופרישה

[יא] ועיין דרישה מ"ש אדברים מחלוקי דינים הללו דכתב ב"י דאינם ברורים בעיני דברי הרמב"ם ורבינו עיי"ש:

הגהות והערות

קח] צפ"ח בגמרא "מר בריה דרב אשי": קח] ונראה שהרמב"ם סבר דכולי עלמא דינא גמירי ואפילו מאן דהוא יודע שאין יכול להעיד אס לא נזכר, ובגמרא אסרו עצמו משום שהתובע יחשוד לעד שסמך על דבריו, ואם התובע צורבא מרבנן ידע שכל ישראל בחזקת כשרים ואינם חשודים להעיד מה שאינם נזכרים (בני שמואל): קח] עיין לחם משנה שם מה שכתב על דברי הבית יוסף: קח] בבני שמואל כתב דהדין עם ראבי"ה דכבר כתבתי שדין זה כולי עלמא גמירי ליה. ועיין ב"ח והגהות והערות אות קה. וע"ע דב"מ כתובות סימן

טו ס"ד משי"כ לבאר דעת הבי"ב בזה: קח] יש לדקדק לפי דברי ב"י מאי קא מייית בתלמוד מרב אשי להיכא דהוי צורבא מרבנן, שאני התם דרב אשי בא לפני ב"ד ואמר דרמא אנפשיה ואדכר. ר"ל לפי מ"ש הר"י דהא דאמר "לא ידענא" היה לפני ב"ד, א"כ הוה ראייה קצת דכיון דאמר לא ידענא ולטוף אדכר ואסהודי אמאי לא אמרו ליה בית דין שאיך היה מעיד כי הוסי' דליחוו אי רמי אנפשיה או לא אלא ודאי דתלמיד חכם שאני. אולם הגהות אשר"י כתבו דמירי האי דאמר לא ידענא חזין לבי"ד (בני שמואל). וע"ע חרש"י הרי"ם אות כא:

הלכות הדף

ריצח	תומים	הלכות עדות סימן כח	אורים
<p>דבטור כו"ע מודו לשיטת ר"ת. ועל כרחין מוכרחים אנו לומר כן דבדברי הרמב"ם דנתן טעם נכתב ידס יולא ממקום אחר ולאמרו אין אנו זוכרין דלא נפסל שטר משום דלא מהימני, הא אילו שטר בידם ואי נעני שורפו מהימני, וקשה, למה, הא דבר מורה כל שטרות פסולים ומדרבנן הוא דכשירי, ורבנן הא הכשירו אפילו מתו עדים ואינם זוכרים, ולמה שינו חכמים תקנתם לומר בחיים נריך לזכור ולא נמוחו, ואם עשו תקנה למה שינו זו, אלא ברור דדבר מורה הוא להכשיר השטר כשזוכרים ולפסול שטר צאינס זוכרים, וחכמים ז"ל לא עקרו לדין מורה דמהיכי תימי ישנו זו בלא טעם, רק נמות העדים דאיכא נעילת דלת תקנו להכשיר אצל צחי עדים הניחו הדבר לדין מורה, וזה ברור ונכון דבדברי הרמב"ם, דלכך מלריך הזכרה דזהו דין מורה ונמות עדים עשו חז"ל תקנה, ואחי שפיר. וזה הפירוש נכון עלי פקפוק ברמב"ם. ומה שיש לדקדק בגוף הדין של זכירת עדים מסוגיא דש"ס כחובות ויצמות הנ"ל, עיין מה שאכתוב לקמן בסימן מ"ו (סעיף י').</p> <p>[יון] ואם העד תלמיד חכם וכו'. והרמב"ם (פ"ח מעדות ה"ג) כתב, ואם הבעל דין תלמיד חכם שפיר דמי כיון שהוא תלמיד חכם יודע שלא יהיה העד מעיד אם לא שזכרו, ע"כ. ומדבריו למדנו שסובר שלכך לא יעיד צהזכרת הבעל דין משום חשדא שיחשוד אותו בעל דין שאין מעיד מעצמו רק סומך אדיוצרו, אמנם בתלמוד חכם ליכא חשדא דיודע הוא שזכר מעצמו. והקשה ה"ח (סי"ז) לפירש"י (כחובות כ: ד"ה ואי) צהא דלמרינן (שם) ואי לורנא מדרבנן אפילו עלמו, כי הא דרב אשי הוי ידע סהדוהא לרב כהנא, אמר ליה מי דכיר מר האי סהדוהא, אמר ליה לא, ולאוי הכי והכי הוה, אמר ליה לא ידענא, לצסוף אזכיר רב אשי, אסהיד ליה, חזיא דהוי מגמגם, אמר ליה מי סברית דעליך קסמכינא אגא הוא דרמאי אנפשא, ע"כ. וקשה ולפירש"י למה היה רב כהנא מגמגם הלא הדין דאם העד תלמיד חכם הרי זה מעיד, ובשלמא לפירוש הרמב"ם לא קשיא דזה הטעם צבעל דין תלמיד חכם שאם יש לו ספק שואל ודורש ומוקר להעד אם סומך על דבריו או לא, וכשהוא אומר דאינו סומך רק מעצמו זוכר הרי הדבר מצורר, כמו שהיה שם מעשה דדרש רב כהנא לרב אשי עד שנצטרר הדבר דמעצמו זוכר, אצל לרש"י קשה, ע"ש.</p> <p>ותבדחי על ה"ח אס אס כן למה השיג על דינו של צ"י (שם) דכתב אפילו צאינו תלמיד חכם אס העד כאן והצ"ד דרשו וחקרו והוא אומר שמעצמו זוכר הרי זה מעיד, והצ"ח השיג עליו, הא לדעתו דכל טעמו של הבעל דין תלמיד חכם דיתקור וידרוש, ואס הצ"ד עושים כן ודרשו וחקרו וכי לא יהיה דרישה וחקירה מצ"ד טוב כמו צע"ד עלמו.</p> <p>א"א ודאי האמת דדין של צ"י הואיל ולא נמנא צסום מחבר וכן הוא הצ"י גופיה השמיטו צשו"ע, ליתא, דעיקר הטעם משום חשד, ובכל דרישה וחקירה אינו זו החשד מקרב לצ בעל דין, אס כן גס לפירוש הרמב"ם קשה, אך יש לומר כיון דרב אשי אמר מתחילה דאינו זוכר אף שהזכירו רב כהנא ואס כן עלה מורכ בלצבו אולי סומך עליו דהא אמר לא ידענא והרי לא נזכר מתוך דבריו, ואמר לו רב אשי דאחר כך רמיא אנפשיה, אצל מכל מקום מוכח דלורנא מדרבנן מעיד צזכרו הבעל דין למר כדאיית ליה ולמר כדאיית ליה, דהא הוא רב כהנא אמר מתחילה לרב אשי לאו הכי הוה מעשה, ואילו אסור להזכיר מתחילה מה קסבר, אלא ודאי דלורנא מדרבנן מותר, ואחי שפיר ולא קשה מידי.</p> <p>וגראה דוקא הבעל דין צעצמו אסור להזכירו, אצל אס הבעל דין מסר דבריו לצית דין לומר כך וכן שאלו כך וכן מזכירו כי כך וכן היה המעשה מותר, דהרי אחר מותר להזכירו והיינו אחר, ומה לי אס דברי אחר נובעים מצעל הבעל דין או מאיש אחר, וצחיי ניחא מה שכתב הטור צסימן זה (סכ"א) דאס הבעל דין חולה ומצקש שיקצלו עדות צחייו כי הוא זכיר לעדים לכיון הדברים והעדו, עיי"ש, ולכאורה קשה הא אין הבעל דין רשאי להזכיר לעדים, ודוחק לומר דמיירי צתלמיד חכם כמו שכתב צכנה"ג (הגה"ט משפטי יהונתן</p>	<p>יג (לא) כל זמן שזוכר האדם יכול להעיד לעולם ואינו חושש שבא מתוך שנתיישן הדבר הרבה אינו זוכרו על בריו, אפילו אינו נזכר לעדות אלא מתוך הכתב שבשנכסרהו לו כתבו בפנקסו לזכרון דברים, ושכח הדבר ואינו נזכר אלא מתוך הכתב יכול להעיד והוא שאחר שראה הכתב נזכר לדבר (ועיין לקמן סימן מ"ו סעיף י').</p> <p>יד וכן אם נזכר לדבר על ידי אחר שהזכירו לו יכול להעיד אפילו היה המזכיר העד השני. אבל אם הבעל דין בעצמו מזכירו ונזכר לא יעיד, [יון] (לב) ואם העד</p>	<p>(לא) כ"ז זמן שאדם זוכר וכו'. אפילו לא נעשה מתחלה עד לכך דהוי מילתא דלא רמיא עליה מכל מקום זוכר, סמ"ע (סקמ"ד) ועיין ב"י (סט"ז).</p> <p>(לב) ואם העד תלמיד חכם וכו'. ולדעת הרמב"ם (פ"ח מעדות ה"ג) אם הבעל דין ת"ח. וכתב הסמ"ע (סקמ"ו) דהטור (סי"ז) סבירא ליה כדברי שניהם. ועיין מש"כ בתומים (סקי"ז). וכתב רמ"א בתשובה סימן מ"ד דכמו שאין ת"ח בזמנינו לענין קנס ליטרא דדהבא, ה"ה לענין זה להזכיר לעד. ואם כי יש לפקפק דכאן נאמר בגמרא (כתובות כ:): ואי צורבא מדרבנן שפיר דמי, וכבר כתבתי לעיל (סי' טו בתומים סק"א) לחלק בין זקן ובין צורבא מדרבנן, מכל מקום כבר הורה הרמ"א ומי יחלוק עליו בלי ראייה מבוררת. ועיין תומים שאפי' העד כאן והבית דין חוקרים אותו, ואמר שלא נזכר כי אם מעצמו, מכל מקום זולת ת"ח אסור. והב"י (סי"ז) גופיה נראה דחזר בו, ע"ש. ועוד כתבתי דאם הבעל דין שם דברים בפי בית דין או שליח בית דין להיות מזכיר להעד, אף דהדברים נובעים מצעל בעל דין שרי דמכל מקום מזכירו אחר, ע"ש.</p>	

סעיף י"ד מהו ואפילו אם היה המזכיר עד השני. כן הוא בגמרא [כתובות כ' ע"א]. ויש רבנאם בהזכרת העד יותר מנאמר, דהוה אמינא דהעד ישב קצת נוגע בדבר דניחא ליה לדברי עדותו יעשה פרי כשיסכים השני עמו לכל דבריו. והטור [סעיף י"ד] לא כתב על ידי העד, אלא על ידי אחר, רצה לומר אפילו אם העדים שניהם שכחו הדבר ואחר הזכירם, ויש בזה ג"כ נדבנותא טפי, וק"ל:

יג אפילו אינו נזכר לעדות אלא מתוך הכתב שכשמשוררוהו לו כתבו בפנקסו לזכרון דברים ושכח הדבר ואינו נזכר אלא מתוך הכתב יכול להעיד והוא שאחר שראה הכתב נזכר לדבר (ועיין לקמן סימן מ"ו סעיף י').

יד וכן אם נזכר לדבר על ידי אחר שהזכירו לו יכול להעיד אפילו היה

נשאר פוסקים נכמה דוכתי. גם בכתב משנה הקשה על רמב"ם מסוף פ"ב דכתובות, וטפי הוה ליה להקשות מהך דרפ"ק דגיטין שהבאתי, ע"ש. *וכן רמב"ם האריך בזה הרמב"ן בספר ההשגות שלו שהשיג על הרמב"ם בזמין המלות בסוף עיקר השני דף י' סוף ע"ד, וכתב שכבר השיגו על הרמב"ם כל חכמי הדורות בזה משניות גמורות ורשיות ברורות, ע"ש באריכות. וראיתי בספר מגילת אסתר שחיבר מה"ר יצחק לילאון [שם עיקר ב'], שהאריך ליישב דברי הרמב"ם בזה להליל אותו מההשגותיו של הרמב"ן. ולפע"ד אין ממש בכל דבריו. מה שכתב ח"ל, ומה שאמרו בפרק השולח [גיטין ל"ו ע"א] דאורייתא הוא כו', לאו דוקא שיהא דאורייתא, אלא כלפי שאמר במתני' שהוא מקנה רבן גמליאל, אמר והא מימי (יחזקאל) [ירמיהו] הוא. ואל יקשה בעיניך כי לשון זה דאורייתא לא יהיה פירושו תורה ממש, שהרבה יש כדומה אליו בש"ס, וכמו שהביא הרמב"ן ממש בהשגתו הראשונה בשורש הראשון, ומה שאמר עוד הרמב"ן כי אלו דין בגיטין צעדי חתימה בלבד. פשיטא כי גם זהו דעת הרמב"ם, שהרי מפורש אמרו שם במתני' שמפני מיקון העולם מיקונו, וכמו שפורש בש"ס דזמנין דמייתי סהדי או אולי למדינת הים, כי אומרים שם במתני' העדים הוחתמים על הגט, לשון גט פירושו כל שטרות שנעלם, וכן פירשו החוס' ריש פ"ק דגיטין [ד"ה המביא]. ומכאן יא לא לו להרמב"ם ז"ל שמה שדנים דיני ממונות בעדים שבשטר הוא כדי שלא תנעול דלת בפני לוין, פירוש שאם יתכרך המלוה בבואו לגבות מעותיו להביא העדים שיעידו בפניהם כי ראו אותו שהלוה מעות לפלוני, ובזולת זה לא יוכל לגבות, ימנעו ולא יליו מעותיהם לשום אדם, משום דזמנין דמייתי או אולי למדינת הים ואין בידו להביאם ויפקד מעותיו, לכן מיקנו (להם) [לדון בהם] בעדות שבשטר, עכ"ל. וזה אינו מכמה טעמים, חדא, דלשון דאורייתא הוא, משמע שהוא ממש דאורייתא. ומ"ש הרמב"ן בהשגתו הראשונה לא אמר אלא מה שאמרו בש"ס פ"ק דר"ה [ט"ו ע"א] אמרה מורה אמרו לפני מלכות וכוונות ושופרות כו', שהגיל הש"ס לקרות למלוה לרצון מורה מפני שגם היא מורה ואגב ריהטא אין הש"ס מדקדק בכך, אבל שיקשה הש"ס בפשיטות בלשון קושיא דאורייתא הוא, דמשמע דמתמה טובא והא דאורייתא הוא, ואם אינא דליו אלא מדברי סופרים מירמיהו לא הו"ל לאקשוי דאורייתא הוא, אלא הכי הל"ל, והא ר"ג מיקן הא ירמיהו מיקן, וכדאינא בפ"ק דשבת [י"ד ע"ב] גבי י"ח דבר, דפרין התם אטבול יוס דאורייתא הוא. ואידם פריך, הא שלמה גזר. ועוד דהא לפי מ"ש הרמב"ם [פ"ג מעדות ה"ד] דין מורה שאין מקבלין עדות לא דיני ממונות ולא דיני נפשות אלא מפני העדים שנאמר כו', אבל מדברי סופרים שחומכים דיני ממונות בעדות שבשטר כו' כדי שלא תנעול דלת בפני לוין כו'. משמע להדיא דדוקא דיני ממונות משום שלא תנעול דלת בפני לוין, אבל בגיטין שייך דמיא דגיטין שייך נמי לומר דתיקו מדברי סופרים שיעיל עדות שבשטר בגיטין, מ"מ אא"כ העדים קיימים, והא ליחא מסוגיא דהשולח ה"ל. ואפילו תימא דגיטין שייך נמי לומר דתיקו מדברי סופרים שיעיל עדות שבשטר בגיטין, מ"מ קשה מאי פריך ש"ס, הא שפיר איכא לשנויי דירמיהו לא מיקן אלא דיני ממונות דשייך בזה האי טעמא שלא תנעול דלת בפני לוין, אבל בגיטין דלא שייך האי טעמא [לא], ואחא ר"ג ותיקן אף בגיטין. ואף שלשון גט משמע נמי כל שאר שטרות, מ"מ משמע נמי גט אשה, וא"כ תקנת ר"ג הינה בנט אשה. ועוד דע"כ פריך לומר כן למאי דמשני לא זריכא אלא לר"א כו', דהא ליכא למימר דפריך אשאר שטרות וכדפי'. ועוד דאי תימא דפריך אשאר שטרות, מאי משני לא זריכא אלא לר' אלעזר כו', סוף סוף קושיא הא ירמיהו מיקן. וליכא למימר דמשני דר"ג מיקן שלא ילוה אדם לחבירו לכתחילה בעדי מסירה. דהא ודאי ליחא, דהא אשכחן בכמה דוכתי בש"ס שמוחז להלוות אפילו בלא שטר כלל, ואמרין נמי בסוף פרק הרבית [ב"מ ע"ה ע"ב] אמר רב יודא אמר רב כל מי שיש לו מעות ומלוה אותם שלא בעדים עובר מפני ולפני עור לא תתן מכשול, הרי להדיא דבעדים מותר, וכ"כ הרמב"ם גופיה ספ"ב מהל' מלוה [ה"ו]. ואפילו בלא עדים נמי משמע דליכא איסורא אלא דלפני עור לא תתן מכשול, אבל משום תקנת דר"ג לא שמענו. דא"כ קשה מאי אשמועינן ר' יודא, הא בלא"ה מתני' היא תקנת ר"ג, אלא ודאי בהשולח פריך מגיטין דוקא, ומשני לא זריכא אלא לר"א דאמר עדי מסירה כרתי. וא"כ לדברי מהר"י לילאון מאי משני, אכתי קשה הא ירמיהו מיקן, ואי תימא ירמיהו לא מיקן בגיטין, א"כ קשה ל"ל לשנויי לא זריכא אלא לר"א הא לרבנן נמי ניחא, אלא ודאי תנריך לומר דה"פ, לא זריכא אלא לר"א כו', דתיקון דר"ג דלא יגרש לכתחילה בעדי מסירה דזמנין דמייתי עדים או אולי למדינת הים כו', אס כן בעל כרחך דתקנת ר"ג הינה בגיטין לחוד, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דלשני דירמיהו לא מיקן בגיטין כלל אלא דיני ממונות משום נעילת דלת ור"ג מיקן בגיטין, אלא ודאי ליחא לדברי הרמב"ם, והא קרא דכתוב בספר ותחום למען יעמדו ימים רבים, לאו דוקא דיני ממונות הוא ומשום תקנת שלא תנעול דלת, אלא דין מורה הוא שעדות שבשטר מועיל בכל דבר אף שאין העדים קיימים, וא"כ פריך דאורייתא הוא, ומשני לא זריכא אלא לר"א כו', ומיקן

טורי והב
 כתוב (דברים י"ט ט"ו) על פי שנים וכו', דדרשינן [יבמות ל"א ע"ב] ולא מפי כתבם, צריך לומר היכן דגלי קרא דמהני שטר גלי ולא במקום אחר. וכן בגט אשה גלי קרא. ועל אלו דברים אמרין דמן התורה אין צריך קיום.

באר הגולה
סעיף י"ג ת. נתיחא שם [כתובות]. ט. כר' יוסף ש. י. כפי רש"י שם [ד"ה אה"פ] וכ"כ החוס' שם [ד"ה רבי יוחנן]. סעיף י"ד כ. מומלך דרנה שם ש"מ מדל' יוסף וכו'.
סעיף י"ג נט. אפי'. שם [טור] ושם [רא"ש הובאו בבאר הגולה אות ד']:
 ס. [ליקוט] שכשמשוררוהו לו כו'. כמירון השני נכתבות שם [ד"ה ור' יוחנן בא"ד ועוד אומר ר"י] ובינמות שם [ל"א ע"ב ד"ה דחו בא"ד ועוד דההם] (ע"כ): סא. בפנקסו. מהא דפרק ט' דצ"ק [צ"ח ע"ב] אי [דידעו] [ירידעו] כו', וכמ"ש חוס' בינמות [שם] וכמונות [שם] למירון השני: סב. והוא. ינמות [ל"א ע"ב]: [ליקוט] והוא כו'. מהא דינמות שם, מפייה כו' (ע"כ): סעיף י"ד סג. וכן כו'. כמונות שם [כ' ע"א]:

פתחי תשובה
 נודע ביהודה חלק אה"ע ריש סי' ל"ג ובנדוע ביהודה תניינא חתום סי' ד' וסי' ה' ובתשובת בית אפרים חו"מ סי' ח', וגם בתשובת חתם סופר אה"ע ח"א סי' ק"ג ובח"ב סי' ה' וסי' מ"ה ובחלק חו"מ סי' קצ"ט מ"ש בזה:

אבן האזל

בהקדמת הרמב"ם, וחבריו של ר"ע הם ר' טרפון רבו של ר' יוסי הגלילי ור' שמעון בן אלעזר ור' יוחנן בן נורי.

והתורה והמלוכה, תורה זו תורה שכתב, והמלוכה זו פירושה ולונו לעשות התורה עפ"י המלוכה, ומלך זו היא הנקראת תורה שבע"פ אלא יש רשות לכל אחד לכתוב לעלמו זכרון השמועות, ולרצ הוגל לריך שיזכור מעלמו, עפ"י הכתב יזכור קאת בעלמו, ולר' יוחנן וכן קוי"ל להלכה אף שאינו זוכרה מעלמו, אבל ע"י הכתב זכר, זה שסחם הרמב"ם.

עוד בהקדמה, והמצוה שהוא פירוש התורה לא כתבה אלא צוה בה לוקנים וליהושע ולשאר כל ישראל, וכו', אע"פ שלא נכתבה תורה שבע"פ למדה משה רבינו כולה בבית דינו לשבעים זקנים ואלעזר ופנחס ויהושע שלשתן קבלו ממשה, וליהושע שהוא תלמידו של משה רבינו מסר תורה שבע"פ וצוהו עלי' וכו'.

אלא לזה צוה לזקנים, הרמב"ם שיהיה לשוננו, שמקודם כתב אלא, לזה צוה לזקנים, ואח"כ כתב אע"פ שלא נכתבה תורה שבע"פ למדה משה רבינו וכו', ואח"כ כתב וליהושע שהוא תלמידו של משה רבינו מסר תורה שבע"פ, ולזה ע"י, ויש לומר דלומד תורה לרבים לריך לחזור קודם ג' או ד' פעמים ונלמד מקרא דלזו ראה ויספרה וגו' ע"י בלוי"ה ס"י קני"ט מדברי המדרש, ועוד יש לומר דמלמד מוטל עליו יותר להשיג את שמוע החלמיד, ולמד בעוב בעלמו, ע"י תוס' צ"ב דף כ"א ע"א ד"ה סך, מפי הרי"ה, ומה שכתב וליהושע ע"י היינו למסור וללמד.

במנין המצוות מ"ע קמ"ו, עיין בהשגת הראב"ד ועיין בכ"מ משי"ב על זה ולא הזכיר שהרא"ש בכתובות פ"א ס"י י"ג כתב דשחיטה מזה דכתיב חצתה ואכלתה, והוא כדברי הכ"מ.

ע"י בהקדמה לפה"מ שכתב דרשב"א הי' חברו של רבי, אולי אח"כ כשנתגדל רבי הי' חברו של רשב"א, אך בירושלמי מעשרות פ"א הל' ב' אמר ר' יוחנן רביז הוינא על כהפו של סבי ושמיית קלי דר' שמעון בן אלעזר יתיב מתני ואמרו חז"ל משמת ר"ע נולד רבי (קדושין דף ע"ב ע"ב) ולפי"ז קשה שיהי' רשב"א חברו של ר"ע, ואולי כונת הרמב"ם שר"ע הי' רבו של רבי"ג ורשב"א וחבריו של ר"ע היינו ר"ע ור' יוחנן בן נורי וע"י בחוס' צ"מ דף ד' ע"ב ד"ה אין נשבעין שרשב"א הי' תלמיד ר"ע זה נועה לדברנו שהי' תלמידו של ר"ע, ועיין צפ"י המאירי למס' אבות נפתחה דדור רביעי שכתב שהי' חברו של רשב"ג.

עוד בהקדמה, אלא בכל דור ודור ראש בית דין או נביא שהיה באותו הדור כותב לעצמו זכרון השמועות ששמע מרבותיו והוא מלמד על פה לרבים.

נראה ע"פ מה דאיתא בכתובות דף כ' כתב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפי' לאחר כמה שנים, אמר רב הוגל והוא שזוכרה מעלמו ר' יוחנן אמר אע"פ שאין זוכרה מעלמו, ופירש"י בהא דרב הוגל שזוכרה מעלמו בלא ראיית השטר זכר קאת מעדותו מאליו ובהא דר' יוחנן כתב לאחר שראה בשטר נתן בלבו וזכר שלא נשחכה ממנו כל כך שכשחכיריים לו זכר, אבל אינו זכר לגמרי לא, דרחמנא אמר משיבס ולא מפי כהכס, ולכן תורה שבעל פה לא ניתנה אלא שאחד להשיג או לרבים ימסרו בעל פה כמו שכתב בראש בהקדמה,

הלכות יסודי התורה

פרק ב

הלכה ד' ומהו זה שהנביאים אומרים שראו המלאך אש ובעל כנפים, הכל במראה הנבואה ודרך חידה, לומר שאינו גוף ואינו כבוד כגופות הכבדים. כמו שנאמר כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא ואינו אש אלא משל, וכמו שנאמר עושה מלאכיו רוחות.

רש"י וא"ע מפרשים שמלאכיו כאן הוא שלוחו שעושה הרוחות לשלוחו ולפי"ז אין דמיון למה שהזכיר הרמב"ם, ולכן ל"ל שהוא מפרש מלאכיו מלאכים ממש וכן משתחו ורק רוחות ואש לזכר הם משל, אמנם ה"פירוש" מפרש כפירש"י, אבל לפירוש אין דמיון להקודם.

פרק א

הלכה ו'. וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר אנכי ה' אלקיך, וכל המעלה על דעתו שיש שם אלוה אחר חוץ מזה, עובר בלא תעשה שנאמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני.

שיטת כ"מ שזכר ידיעה ראשונה קודם המלות, ובאמת לריך ציבור שמקודם שאנו יודעין מה שייך מזה, ונראה עפ"י מה דאיתא בנפוחות דף ק"י דקרו ליה אלהא דאלהא, ונמלא שרי הוא ד' הכל יודעין וזכה המלה שרי הוא אלהים ולא כעשות העולם מימי אנוש כמשי"ב הרמב"ם בה"ג עכ"ל, ולפי"ז כל העוקף שכתב שהוא מזה עשה קאי על הלכה ה' שכתב המלוה הזכר הוא אלקי העולם חוץ כל הארץ.